

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Polen – “Nasjonenes Kristus”

Drottning Josefina – en katolsk furstinna i det protestantiska Norden
Et minne til minne om kvinnene i Emmaus-kommuniteten i Plessis-Treviso

Kvinner i Kirken

Forholdet mellom skapelse og evolusjon – et spørsmål om fornuft

Innholdsfortegnelse

3	Redaktørens hjørne:
Tradisjonsløshet
<i>Av Henrik Holm</i>	23	Forholdet mellom skapelse og
evolusjon – et spørsmål om fornuft
<i>Av Henrik Holm</i>
4	Polen – “Nasjonenes Kristus”
<i>Av Jahn Otto Johansen</i>	26	In memoriam: Per Bjørn Halvorsen
<i>Av Lars Roar Langslet</i>
9	Dronning Josefine – 200 år
(14. mars 1807 – 7. juli 1876).	27	Leserinnelegg:
Sannheten kom som et dikt
<i>Av Per Bang</i>
11	Drottning Josefina – en katolsk
furstinna i det protestantiska Norden
<i>Av Yvonne Maria Werner</i>	28	Alvorlig talt: Ad fontes
<i>Av Janne Haaland Matlary</i>
16	Del II: Et minne til minne om
kvinnene i Emmaus-kommuniteten
i Plessis-Treviso
<i>Av Reidun Iversen</i>	30	Debatt og Blikk i arkivet
19	Kvinner i Kirken
<i>Av Rønnaug Aaberg Andresen</i>	31	Blikk på tiden: Aktualitet
<i>Av Henrik Holm</i>

Utgiver: Oslo Katolske Bispedømme.
Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf: 23 21 95 48
(redaksjonen)/ 23 21 95 00 (ekspedisjon og
adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43.
E-post: tidsskriftet@katolsk.no
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

Redaksjon: Ansvarlig redaktør: Henrik Holm.
E-post: henrik.holm@katolsk.no

Redaksjonsmedlemmer: Olav Egil Aune,
p. Arnfinn Haram o.p., May-Lisbeth Myrhaug
og Brynjulv Norheim.

Redaksjonsråd: Håkon H. Bleken, Tove Bull,

p. Arne Fjeld o.p., Sigurd Hareide, Nils Heyerdahl,
Henning Laugerud, sr. Else Britt Nilsen o.p. og
Magdalene Thomassen.

Faste medarbeidere: Janne Haaland Matlary,
Ola Tjørhom

Abonnement: Årsabonnement kr. 275,- (Norge)/
kr. 300,- (øvrige europeiske land)/kr. 320,-
(andre verdensdeler). Bankgiro: 3000 20 01485.
(IBAN No 8130002001485, BIC Plus No 22)

Redaksjonslutt: 14. mai 2007

Design: Molvik grafisk AS, Asgeir Dahlby Trykk: Molvik grafisk AS

Tradisjonløshet

Kunnskapsløshet kan føre til mye galt. Bevisst kunnskapsløshet er farlig. I dag finnes det nesten ingen grenser for *tilgjengelighet* av kunnskap. Men hva med *tilegnelsen* av kunnskap? Som Gabriel Marcel sier, er det viktig å skille mellom *registrering* og *erindring*. Kunnskap som bare blir *registrert*, har lite med forståelse å gjøre, men kunnskap som blir *erindret*, fører til økt forståelse og kan på den måten gjennomsyre hele livet. I en tid der "nuet" er alt som teller, kan det være vanskelig å tilegne seg kunnskap om den humanistiske tradisjonen som vi har fått overlevert fra antikken. Det oppstår lett forskjellige nisjekulturer som pleier en rikdom fra fortiden, men som i dagens tradisjonløshet ikke er i stand til å formidle dette til samfunnet. Det er synd, for tradisjon er noe som gjelder alle: "Det som gjelder alle, bør bli gjennomtenkt av alle", er et kjent prinsipp.

Men hva er innholdet i den humanistiske tradisjonen? Sammenfattende kan man si at den inneholder kunnskap om hvordan mennesket kan bli menneskelig. Den har en skatt som hver generasjon må tilegne seg for å være menneskevennlig. Konkret inneholder den det Platon mener når han snakker om jorden som en god skapelse, sjelens udødelighet, det er bedre å lide urett enn å handle urett, dommen etter døden etc. Er det en tilfeldighet at de fleste kulturer til en viss grad stemmer overens med hverandre i disse ting?

Tradisjonen gir mennesket sjansen til å forstå seg selv ut ifra en bredere horisont samtidig som den setter grenser for hva vi kan gjøre. Et eksempel: Dommen etter døden er elementært viktig blant mennesker: Hvis du er ond her på jorden, vil det straffe seg etter døden. Selv Immanuel Kant mente at en slik tanke er nødvendig for oss mennesker for å sette grenser for det onde.

Enhver tid må tilegne seg den humanistiske tradisjon på hver sin måte. Den må kanskje for-

mulere det hele på nytt, ta frem aspekter som før kanskje har kommet i skyggen, og vise hvorfor tradisjonen i det hele tatt er så viktig. Den må også renses uavlatelig fra ting som egentlig ikke tilhører den. Man må leve med den, ikke bare registrere den som en skatt fra en fjern fortid. Problemet i dagens samfunn er at vi nettopp ikke har gått inn i denne tilegnelsesprosessen. Selv om vi har en helt fantastisk kjennskap til hvordan tradisjonen har utviklet seg gjennom historien, har vi ikke gått inn i en refleksjonsprosess som tilegner seg dens innhold. Å være historieløs er en ting, men verre er det å være tradisjonsløs.

Det er viktig at man sier hva tradisjonen er, forklarer den, opplyser om den, men like viktig er det å vise *hvorfor* den er viktig og hvilke følger det til syvende og sist har når man forlater den. Hvis vi nemlig forlater alt som heter humanitet, fører det til "abolition of man", som C. S. Lewis sier.

For oss kristne er ikke den humanistiske tradisjon kun en abstrakt samling av sanne og gode erkjennelser. Den har et ansikt fordi den er en person: Jesus Kristus. Han er det sanne mennesket. Derfor har vi kristne det enklere når vi skal forklare hva det vil si å være menneske: Vi kan vise til Kristus som det sanne menneske. Ordet som gir mennesket liv, er blitt kjøtt og har tatt bolig iblant oss. Kristus er derfor veien til sann menneskelighet.

I det Helliges forgård må veien inn i Helligdommen være klar, ryddig og inviterende. Kanskje kan tilegnelsen av det bevaringsverdige i den humanistiske tradisjon være forgården som kan bane vei for Herren, det sanne mennesket? Og kanskje bør vi kristne være klarere når det gjelder spørsmål som angår nåtidens totale resignasjon overfor den humanistiske tradisjon, ved å si et tydeligere ja til livet, helt fra begynnelsen i mors liv til døden. Et *kompromissløst* ja til livet! ■ HH

Polen – “Nasjonenes Kristus”

AV JAHN OTTO JOHANSEN

Forfatter og utenrikskommentator

I 2004 tiltrådte Polen EU. Ikke bare for landet selv, men også for Europa har denne tiltredelsen store konsekvenser. Forfatteren gir oss et innblikk i polsk historie og drøfter mange av de utfordringer Polen står overfor i dag.

Av de nye land som er opptatt i EU, er Polen det største og viktigste, men også det vanskeligste å forholde seg til for de gamle medlemmer av Unionen. Polen er i det hele tatt et fenomen som det ikke er så lett å forklare på en rasjonell måte. I hvert fall eksisterer det ingen felles forståelse av hva Polen egentlig er – verken polakker imellom eller i resten av verden.

Det er ikke lett å “forstå” Polen og polakkene. Jeg har reist i Polen og har arbeidet med polske spørsmål siden jeg første gang kom til landet i 1957, men må innrømme at jeg fortsatt har vanskeligheter med å følge Spinozas råd for studiet av politikk: ikke le, ikke sukk, ikke bli sint, men bare FORSTÅ!

Richard Cobden skrev om Polen-debatten i England på 1830-tallet at den var “neddyngnet av mer falsk føleri, villedet sympati og vennlig uvitenhet enn noe annet spørsmål”.

Polakkene har opp gjennom sin dramatiske historie vært møtt med mye sympati og uforpliktende føleri i Vest uten at det har hjulpet dem i nasjonens skjebnetimer. Av vestlige statsmenn har Polen ofte vært behandlet med kynisme når de to stormaktsnaboer, Russland og Tyskland, har bedrevet brutal makt-politikk overfor landet i midten.

To fremtredende franske politikere

uttrykte det som mange “gode europeere” følte og tenkte. Biskopen og realpolitikeren Charles Talleyrand (egentlig Talleyrand-Périgod) sa at “en god europeer forakter polakkene”, mens den mangeårige statsminister og utenriksminister Aristide Briand kalte Polen “Europas revmatisme”.

Et blikk i polsk historie

Det som er en kjensgjerning som vi må ta vårt utgangspunkt i, er at etter Jagiello-dynastiets storhetstid da polakkene beseiret Den tyske ridder-orden i slaget ved Grünwald (Tannenberg) i 1410 og hadde sin kulturelle gullalder, gikk det etter hvert nedover på grunn av stadige kriger med Russland og Sverige. Under “den store forvirrings tid” i Russland erobret polakkene til og med Moskva.

De ble senere slått av russerne under tsar Mikhail Fjodorovitsj (1613), og dette er den nye offisielle helligdag som Putin innførte til erstatning for revolusjonsfeiringen 7. november. Dette betrakter polakkene som en russisk provokasjon, mens russerne forestiller seg Polen som en historisk fiendtlig nabo. I russernes og polakkenes fremstillinger av hverandre er det enorme avstander.

Det syttende århundre er i polsk historie omtalt som “Syndefloden”. Ustanselige kriger

utarmet landet og gjorde det etter hvert til et lett bytte for fiendefolk. Polen ble en brikke i stormaktspolitikken. Ved Polens første deling i 1772 mistet landet en tredjedel av sin befolkning og en fjerdedel av sitt territorium til Østerrike-Ungarn og Russland. Den andre deling kom i 1773 da Russland og Preussen tok et nytt jafs av Polen. Nå var det bare en tredjedel tilbake av det opprinnelige Polen. Det forsvant med den tredje deling i 1795. Da ble Polen slettet fra Europa-kartet og gjenoppstod ikke før i 1918.

Etter en brokete tilværelse som selvstendig stat i mellomkrigstiden ble Polen på ny delt mellom Hitlers Tyskland og Stalins Sovjetunionen i 1939. Etter at Den røde arme beseiret tyskerne i 1945, gjenoppstod Polen, men territorielt forflyttet vestover og kontrollert av russerne. De tvangsinnførte sosialismen og gjorde Polen til en sovjetisk satelittstat. Dette hadde sin bakgrunn i den kjernegjering at Den røde arme kontrollerte det meste av Sentral- og Øst-Europa og at USA og Storbritannia i Teheran og Yalta anerkjente Polen som sovjetisk interessesfære.

Det var altså ikke bare Vest-Europa som sviktet polakkene, men også amerikanerne den gang. Det har polakkene forsøkt å glemme, særlig etter at de vesteuropeiske land, først og fremst sosialdemokratiene, nektet å støtte Solidaritet da General Jaruzelski innførte krigstilstand. Fra årsskiftet 1908 – 81 var det USA, ikke Vest-Europa, som ga Solidaritet materiell, økonomisk og politisk støtte. Dette er bakgrunnen for at Polen aktivt støttet USA i Irak fra 2003 og har gått med på å stasjonere amerikanske anti-rakett-våpen på sitt territorium.

I denne lange periode under fremmed åk eksisterte det ingen polsk stat, men den polske nasjon overlevde takket være den romersk-katolske kirke. Kirken holdt liv i forestillingene om at Polen en gang skulle gjenoppstå av asken som en fugl Fønix. Kirken var Polen.

Skal man i det hele tatt skjønne noe som helst av det som senere skjedde i polsk historie, ja, skal man forsøke å forstå det som i dag foregår i Polen, kommer man ikke uten om

Kirkens avgjørende betydning. I det moderne Vesten der religionens betydning blir undervurdert, har man ikke forstått dette.

“Et spøkelse som ruger over byen?”

Årtier med nye, mislykkede polske opprør og da polakkene kjempet for andres frihet og uavhengighet, skapte et sterkt behov for en polsk messianisme som en motvekt til fortvilelse og selvpoppivelse. Polakkenes ofre skulle ikke ha vært forgjeves.

Adam Mickiewicz formulerte den berømte metafor om Polen som “Nasjonenes Kristus”. Ved å lide på grunn av de korrupte menneskehetens synder skulle Polen legge grunnlaget for frelse og gjenfødelse.

Et “Polen i eksil” videreførte denne tradisjon i Den polske legion som kjempet i Italia og som fortsatt besynges i nasjonalsangen:

“Marsjær, marsjær Dabrowski, fra Italias land til Polen...”.

Diktarsinn som Henrik Wergeland og George Brandes hadde ikke vanskelig for å forstå dette sterke følelsesmessige engasjement for frihetens sak. Etter den mislykkede oppstanden i 1830 skrev Wergeland sitt flammende dikt:

“Thi tsar, se jorden brenner av det blod du gjøder den med...”.

Over tyve år etter den like mislykkede oppstanden i 1863, da nye 50 000 av nasjonens beste sønner og døtre ble deportert til Sibir, besøkte George Brandes Polen.

Han skriver:

“Få land ville åndelig ha overkommet den årelating som den Polen har gjennomgått de siste tyve år...”.

Polen er i det hele tatt et fenomen som det ikke er så lett å forklare på en rasjonell måte. I hvert fall eksisterer det ingen felles forståelse av hva Polen egentlig er – verken polakker imellom eller i resten av verden.

Polakkene har opp gjennom sin dramatiske historie vært møtt med mye sympati og uforpliktende føleri i Vest uten at det har hjulpet dem i nasjonens skjebnetimer.

Brandes fornemmet i Warszawa Sibir som "et spøkelse som ruger over byen som en mare, trusselen som lurder ved hver manns død,

I denne lange periode under fremmed åk eksisterte det ingen polsk stat, men den polske nasjon overlevde takket være Den romersk-katolske kirke. Kirken holdt liv i forestillingene om at Polen en gang skulle gjenoppstå av asken som en fugl Fønix.

minnet man leser ut av så mangt et manns- og kvinneansikt".

Den dag i dag vil de fleste polakker kjenne seg igjen i Georg Brandes beskrivelse:

"Mot det polske liv, det lettbevegelige, snart svakere, snart sterkere pulserende liv i Polen, står det russiske system, det tunge, maskinaktig

virkende russiske tvangssystem, opprydnings- og utryddelsesmekanismen...

Mot alt, selv det luftigste og åndeligste, har systemet et forbud. I stedet for nasjonaldrakten har det beordret en uniform, i stedet for sangen stillhet, i stedet for latteren stillhet, i stedet for klagen stillhet, i stedet for ordet stillhet, og mot alt som frembringes i utland og innland er der sensur. Det har slått en mur om dette land og streber etter å gjøre den så høy at ingen fugl kan fly over den og så tett at ingen luftning kan trenge gjennom den".

Slik ser polakkene tilbake på hele atten-hundretallet, slik betrakter de situasjonen etter Molotov-Ribbentropp-traktaten og Polen fjerde deling i 1939 og slik forestiller mange seg den kommunistiske perioden i skyggen av Moskva, til tross for at polakkene i perioder hadde det friere og utviklet en mer genuin nasjonal kultur enn noen annet øststat.

Det er dette selektive minne som skaper den dype splittelse det i dag er

i det polske folk og som påvirker Polens forhold til naboene, ikke bare til Russland, Hvite-Russland, Litauen og Ukraina, men også til allierte i vest.

Mens Forbundsrepublikken Tyskland under Helmut Kohl var det vestlige land som ga polakkene mest økonomisk hjelp og banet veien for polsk EU-medlemskap, ble det bilaterale

forhold forverret under Gerhard Schröder og er fortsatt ytterst komplisert under Angela Merkel.

Polakkene er provosert av tyske flyktningorganisasjoner som mener at tyskerne led like mye som polakkene og vil ha et sentrum for tyske fordrevne i Berlin. De er også engstelse for den preussiske Treuhandsstiftelsen som fremmer helt urimelige erstatningskrav og slår på krigstrømmene.

Merkel tar klart avstand fra den slags, men det hjelper lite. For i Polen utnytter den nåværende regjering og nasjonalistiske grupper denne situasjon. Deres anti-tyske propaganda kan minne om den tyskfiendtlige indoktrinering som var vanlig under det kommunistiske regimet.

Dagens Polen under tvillingene Jaroslaw og Lech Kaczynski

Alle de merkelige innfall og utfall som preger polsk politikk og samfunnsliv under tvillingene Jaroslaw og Lech Kaczynski (statsminister og president) og deres ultranasjonalistiske og ultrakatolske forbundsfeller er i det hele tatt ikke egnet til å skape fred og forsoning i Europa, og det løser heller ikke Polens egne problemer.

Solidaritetsgrunnleggeren og fredsprisvinneren Lech Walesa har karakterisert den nåværende tilstand som en galskapens drøm som han mener polakkene før eller senere vil våkne av. Nesten hele den intellektuelle elite i Solidaritet, med Adam Michnik og Bronislaw Geremek i spissen, har distansert seg fra den politikk den nåværende regjering fører, mens regjeringspartiene driver en ondsinnet kampanje mot alle dem de er uenig med. De hemmelige arkiver misbrukes for å ramme politiske motstandere.

Kaczynski-tvillingene vil gjennom et moralsk korstog rense statsapparatet, mediene og kulturlivet for angivere, politispioner og korruperte personer fra kommunisttiden. Polakkene betaler i dag prisen for at de ikke tok et skikkelig oppgjør med fortiden, slik det ble gjort i det tidligere DDR da STASI-arkivene ble åpnet. Etter at rundebordskonferansen i 1989 ga Polen den første ikke-kommunistiske statsminister i Østblokken, ble både overvåkerne og de overvåkte enige om å børste dritten inn under teppet.

Solidaritetsgrunnleggeren og fredsprisvinneren Lech Walesa har karakterisert den nåværende tilstand som en galskapens drøm som han mener polakkene før eller senere vil våkne av.

De tidligere kommunister var raske til å skaffe seg økonomisk makt gjennom privatiseringen, og de gled lett inn i den nye tid ved å være enda mer begeistrede EU- og NATO-tilhengere enn det nasjonalistiske høyre. Men resultatet ble en enorm korrupsjon og et fullstendig sammenbrudd i samfunnsmoralen, med mange tapere i skyggen av de nyrike. Det samme skjedde i Ungarn og forklarer de bitre motsetninger som truer dette landet.

Den nåværende polske regjering har skapt en psykose av gjensidig mistro. I utrenskningsprosessen eksisterer det ingen rettssikkerhet. Hjemmelige arkiver brukes og misbrukes uten kildekritikk og uten forståelse for at det hemmelige politi og etterretningsoffiserene ofte skrøt på seg forbindelser for å rettferdiggjøre sitt store pengeforbruk. Dette er elementært i alt faglig arbeid med arkivene fra de hemmelige tjenester og stemmer med mine erfaringer fra studier av sovjetiske, norske og tyske arkiver.

Dette har også påvirket oppgjøret innen den polske katolske kirke der Wielgus-skandalen er det foreløpig høyde- eller rettere sagt lavpunkt. At erkebiskop Stanislaw Wielgus hadde sine svin på skogen, synes utvilsomt, men det betyr ikke at han systematisk anga sine kolleger og menigheten. Det gjenstår å bevise. Han går nå sannsynlig rettens vei for å renske seg, men skitten vil likevel bli sittende igjen på ham og på Kirken.

Presten og forfatteren Tadeusz Isakowicz-Zaleski har utgitt en bok, "Presters møte med sikkerhetstjenesten", der han dokumenterer at minst 30 prester, derav flere biskoper, samarbeidet med regimet. Han mener Kirken har påført seg selv ubotelig skade ved ikke å ta et ærlig og fullt oppgjør med fortiden. Men det interessante med Isakowicz-Zaleskis bok er at han påpeker at det store flertall av prester ikke lot seg tvinge eller lokke til å samarbeide med det kommunistiske hemmelige politi. Dette er blitt borte i den norske mediedekning av Wielgus-skandalen.

Lublins erkebiskop, Jozef Zycinski, som selv er hevet over enhver mistanke, mener at dette oppgjør bryter med grunnleggende prinsipper for en rettsstat, for her må de mistenkte selv bevise sin uskyld, ikke bare at anklageren skal bevise skyld. Dette åpner for alle slags

rykter og manipulasjoner. Erkebiskopen sier om de mest nidkjære jegere i regjeringspartiene at han er sjokkert: "Dette er ingen humanisme, ingen respekt for mennesket!"

Polen og jødene

Ikke bare er polsk politikk og samfunnsliv preget av bitre motsetninger. Også kirken er splittet. På ytterste høyre fløy står kretsen omkring radiostasjonen Radio Marja, som sprer sin anti-vestlige, antisemittiske og antidemokratiske gift til millioner av lyttere. Kirkens ledelse og Vatikanet stiller seg meget kritisk til Radio Marja og kan ikke gjøres ansvarlig for dens eksesser. Men det er mulig at Vatikanet burde ha grepet enda sterkere inn. For Radio Marjas syn på EU og Europa strider totalt med det som Vatikanet og den polske kirkes ledelse står for.

Og i særdeleshet må det understrekes at Vatikanet og flertallet polske biskoper tar klart avstand fra Radio Marjas antisemittiske utgørelser, liksom prester som har kommet med antijødiske utsagn, som Walesas skriftefar, Henryk Jankowski, er blitt satt på plass.

Men jeg mener at Kirken på en mer samstemt måte burde ha tatt avstand fra polsk antisemittisme, ikke bare i dag, men også i fortiden.

Den polsk-amerikanske historikeren Jan T. Gross dokumenterte i 2000 i "Neighbors: The destruction of the Jewish Community in Jedwabne, Poland" hvordan alminnelige polakker uten tysk press massakrerte hundrevis av jøder i 1941. I en ny viktig bok i 2006, "Fear", tar han opp i hele sin bredde antisemittismen i Polen etter Auschwitz. Her beretter han blant annet om pogromen i Kilece i 1946, da jødene ble beskyldt for å ha kidnappet en polsk gutt for å tappe blodet av ham til sine ritualer.

*Og i særdeleshet må det understrekes at Vatikanet og flertallet polske biskoper tar klart avstand fra Radio Marjas antisemittiske utgørelser, liksom prester som har kommet med antijødiske utsagn, som Walesas skriftefar, Henryk Jankowski, er blitt satt på plass.
Men jeg mener at Kirken på en mer samstemt måte burde ha tatt avstand fra polsk antisemittisme, ikke bare i dag, men også i fortiden.*

Polakkene har ikke, heller ikke kirken, tatt det nødvendige oppgjør med disse og andre mørke sider av Polens historie. Fortsatt lever uhistoriske forestillinger blant folk flest, som at jødene samarbeidet med den røde arme, hvilket de stort sett IKKE gjorde, at "judeo-kommunistene", dvs jødene, støttet de sovjetiske kommunister fra 1917 til vår tid. Dette er like lite korrekt som Hitlers tvangsforestilling om at jødene stod bak bolsjevikrevolusjonen og dominerte sovjetledelsen frem til 1941.

Mange polakkers nedtoning av det jødiske element i Auschwitz-tragedien er like alvorlig. Her står det polske syn langt svakere enn i striden med Moskva om hvorvidt de fleste av ofrene var "sovjetiske borgere". Både fra polsk og sovjetisk side har man forsøkt å utnytte Auschwitz, men de sovjetiske fremstøt i 2006 – 07 i forbindelse med omorganiseringen av en utstilling der er de mest graverende.

Det var ikke bare jøder, men også ikke-jødiske polakker som ble myrdet en masse i Auschwitz, liksom mange av ofrene var sovjetiske krigsfanger. Den industrielle utryddelse av jødene startet ikke i Auschwitz, men i andre konsentrasjonsleire i Polen. Det var først senere at Auschwitz ble det fremste symbol på det jødiske Holocaust – Shoa.

Å svarteliste polakkene som "mer antisemittiske" enn andre europeiske folk er en form for stigmatisering som ikke holder historisk og som bare skaper ondt blod i dag. Når det gjelder antisemitismen i Europa før og nå, har vi alle et felles ansvar, også vi i det lille "utenforlandet" Norge.

Det tjener ikke til noe å hevde, som enkelte jødiske talsmenn gjør, at Polen er det mest antisemittiske land i Europa. Den nye og den gamle antisemitismen er like alvorlig i Russland, Ukraina, de baltiske stater og Ungarn, ja, også i enkelte vesteuropeiske land.

Vi skal ikke glemme at i polsk historie er det to

hovedlinjer – en humanistisk som åpnet dørene for jødene da de ble fantejaget i resten av Europa, og en antihumanistisk og antisemittisk linje.

Visst finnes det skremmende eksempler på polsk antisemitisme under den annen verdenskrig, men det er også mange eksempler på at polakker hjalp jøder, med fare for eget liv. Det finnes mange tilfeller lik den nå 97-årige Irena Senderlova som reddet 2500 gettobarn uten å betrakte seg selv som noen helt.

Å svarteliste polakkene som "mer anti-semittiske" enn andre europeiske folk er

en form for stigmatisering som ikke holder historisk og som bare skaper ondt blod i dag. Når det gjelder antisemitismen i Europa før og nå, har vi alle et felles ansvar, også vi i det lille "utenforlandet" Norge.

Kirkens utfordringer

Kirken er fortsatt en meget sterk og positiv kraft i det polske samfunn, men den står overfor store utfordringer som følge av mange års kommunisme og den sekularisering som preger de fleste europeiske land. Dette ser vi ikke minst i det demografiske problem og i seksualmoralen. Polen har i dag den laveste fertilitet i Europa og vil allerede i 2030 ha minst fire millioner færre innbyggere.

Hvordan stemmer dette med målinger som viser at nesten halvparten av polakkene går til messe hver søndag og 70 prosent mener familie og barn er det viktigste i livet?

Hvordan kan det ha seg et land med den strengeste abortpraksis i Europa – så streng at den europeiske menneskerettighetsdomstolen nylig ga en medisinsk utsatt polsk kvinne medhold etter at hun var blitt nektet abort – har så lave fødselstall?

Hvordan skal vi forklare at Frankrike, der kirken står langt svakere enn i Polen og der samfunnet generelt er langt mer sekularisert, har den høyeste fertilitet i EU?

Vi vet at Frankrike i 15 år har satset meget på en barne- og familievennlig politikk, med blant annet flere barnehaver og daghjem. En reaksjonær tysk biskop reagerte meget negativt og fordømmende da den tyske familie-minister ville gjennomføre noe tilsvarende. Mange prester og legfolk krevde at han skulle bli avsatt som tysk militærbiskop fordi han etter deres mening ville komme i et uheldig forhold til vernepliktige og yrkesmilitære som var helt avhengig av barnehager og daghjem. Også flere biskoper mente biskop Mixa burde trekke seg.

Vi kan gå ut fra at polakkene er minst like seksuelt aktive, utenfor som innenfor ekteskapet, som andre europeiske folk. Samfunnsmedisinsk forskning viser at de slett ikke er seksuelt avholdende.

Det må i praksis bety at de ikke følger Vatikanets bannbulle mot kondomer og andre befruktningshindrende midler, for det blir jo ikke flere barn av all elskoven.

Men dette er ikke bare et polsk problem. Det er spørsmål som belyser Kirkens dilemma i alle moderne, sekulariserte samfunn, i Europa så vel som i USA og i resten av verden. ■

200-års jubileet for dronning Josefine

(14. mars 1807 – 7. juli 1876).

3. søndag i fasten 2007 (11. mars) feiret Oslo Katolske Bispedømme 200 års jubileum for dronning Josefines fødsel. I den anledning holdt biskop Bernt Eidsvig en takksigelsesmesse. Deretter holdt Yvonne Maria Werner et foredrag om Josefine med tittelen: "Drotning Josefine – en katolsk furstinna i det protestantiska Norden".

Preken av biskop Bernt Eidsvig

Den 14. mars, om tre dager, er det 200 år siden dronning Josefine av Norge og Sverige ble født i Milano i Italia. Noen av dere finner det kanskje merkelig at en slik begivenhet markeres med en egen messe og foredrag, men jeg håper det er lett å overbevise dere om at dette er høyst berettiget.

Vi tror gjerne at de kongeliges liv er uten bekymringer og vanskeligheter, men Josefines eksempel antyder noe ganske annet. Hun var katolsk oppdratt og meget from hele sitt liv, og visste godt at hun ville begi seg i et religiøst asyl da hun ble gift med Norges og Sveriges kronprins Oscar, sønn av Karl Johan, i 1823. Neppe noe annet hjørne av Europa var mer protestantisk og antikatolsk enn det nordiske dobbeltmonarki. I Sverige var konversjoner til Den katolske kirke forbudt og ble straffet med landsforvisning; i Norge var man litt mer tolerant, dvs. man trakasserte de første konvertitter istedenfor å landsforvise dem.

Nå var man her i landet vant med å ha en katolsk dronning, også Josefines svigermor Desire holdt fast ved sin tro da Karl Johan

konverterte til den lutherske tro. På en helt annen måte enn sin svigermor ble imidlertid Josefine møtt med begeistring både i Norge og Sverige; hun ble respektert for sin vennlighet og velgjørenhet – ingen annen kongelig person i Europa gav etter sigende så meget til de fattige som Josefine – og diplomatiske talenter. Begeistringen var ikke entydig, og biskop Riddervold av Nidaros nektet å krone henne, offisielt fordi en dronning ikke utøver politisk myndighet, i virkeligheten pga. av hennes tro.

Ved familieband hadde Josefine nær kontakt med flere av de regjerende familier, og brukte sine forbindelser både for fredens sak og til beste for de land hun var dronning for. Det antas at hun var kong Oscars eneste fortrolige rådgiver når det gjaldt disse kompliserte ting. Kong Harald har sagt ut fra familietradisjonen, går jeg ut fra, at hun utøvet en modererende innflydelse over Kongens unionspolitikk.

Familielivet var imidlertid ikke alltid idyllisk. Trofasthet i ekteskapet var ikke helt forpliktende for konger den gang, og kong Oscar levet ut dette formentlige privilegium. Hennes sønn, Karl, førte som konge en demonstrativt

antikatolsk politikk, som hadde en indirekte adresse til henne. Da barna kom i skolealder, ble de tatt fra henne for å unngå at hun skulle få innflydelse over deres religion, og helt uten virkning ble dette altså ikke.

Ikke bare overfor de fattige var Dronningen generøs. Den lille katolske kirke i Norge skulle nyde godt av hennes velgjørenhet. Hun reddet økonomien for byggeprosjektene i Christiania og Bergen flere ganger, gav rundhåndet til utsmykning av kirkene, her bl.a. det store Mariabildet. Hun sikret den eneste kjente Olavsrelikvie for denne kirke, helligdomsarmen, broderte messehagler og arbeidet selv med det Josefine-teppet som ennå tas frem til de store fester. Når dissenterlovgivningen i Sverige og Norge etter hvert ble mildere, antas det at hun medvirket i de politiske kulisser. For sin generasjon var hun også økumenisk: hun hadde et godt forhold til norske og svenske protestanter. Da ufeilbarlighetsdogmet ble fastslått av I. Vaticanum, var hun bekymret for at det ville øke avstanden mellom kirkene.

Vi kan ikke avslutte historien uten å nevne Dronningens nære forhold til St. Josephsøstrene. Det heter i den norske provins' Kronik:

Hennes Majestet hadde aldri holdt det under sin verdighet å besøke søstrene i kjøkkenet. Hun lot sig ikke skremme av den smale trappen som førte dit ned... Den edle dronning kom ikke bare som venn og velgjører. I sin åndelige nød, især i de sorgtunge dager da hennes barn ble tatt fra henne for å bli oppdratt i den lutherske statsreligion i Sverige. Mer enn en gang har den katolske Enkedronning grått mens hun satt blandt søstrene i deres fattige kjøkken. Der kunde hun tale om sin sorg, på sitt eget morsmål, og der blev hun forstått.

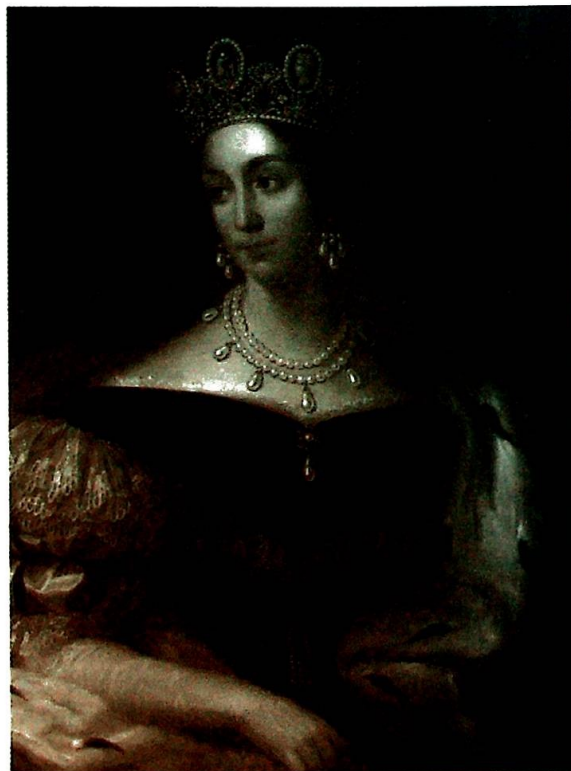
I tunge tider skrev Josefine: *Kommer jeg aldri til å få noe fedreland? – Vi er alle flykninger på jorden... Himmelen – det er de landflyktiges fedreland.* – Et ord til mange av oss?

Det er bemerkelsesverdig at Henrik Wergeland synes å knytte an til dette i sitt,

såvidt meg bekjent, eneste marianske dikt. Her skriver han om henne:

*... og det serafinske Navn
hørte henrykt jeg hvormed
Herrens Moder
kalde vil sin fromme Datier,
naar Hun trykker første Gang
Hende i sin ømme Favn.*

Så ber vi idag i takknemlighet for dronning Josefine, og takker for hennes eksempel. Dersom Wergelands visjon ennå ikke er blitt virkelighet, ber vi for hennes sjels gjenløsning. ■

*Dronning Josefine
(Kungl. Husgerådskammeren, Stockholm)*

Drottning Josefina – en katolsk furstinna i det protestantiska Norden

AV YVONNE MARIA WERNER

Lektor og dosent ved Universitetet i Lund

Försommaren 1823 anlände den 16-åriga kronprinsessan Joséphine till Stockholm. Hon hade förmäls med Norges och Sveriges kronprins Oscar i München. Det var en katolsk vigsel, och kronprinsen hade företrätts av brudens morbror. I juni upprepades vigseln, nu förrättad enligt Svenska kyrkans ordning, i Storkyrkan i Stockholm. Men i äktenskapskontraktet stadgades att Josefina, som hon nu kom att kallas, skulle få behålla sin katolska tro. Hon hade därför sin hovkaplan Laurentius Studach med sig till Stockholm. Han skulle komma att stå vid hennes sida som själasörjare och vän under de kommande femtio åren.

Josefinas kungliga anor var bakgrunden till att hon utvalts som gemål åt Sveriges kronprins. Hon tillhörde på modernet huset Wittelsbach, som var en av Europas äldsta regerande dynastier, och hon hade dessutom Vasablod i sina ådror. Syftet var alltså att ge det nya Bernadotteska kungahuset ökad legitimitet och så befästa dess ställning i restaurationstidens Europa. Josefinas far Eugéne var son till kejsarinnan Joséphine i hennes första äktenskap och adoptivson till Napoleon. Efter det napoleonska väldets fall upphöjdes han av den bayerske kungen till hertig av Leuchtenberg. Då Josefina var liten hade familjen bott i Monza i Lombardiet. Men huvuddelen av sin barndom

tillbragte hon i Bayern, främst i München, och hon uppfattade sig hela livet som en bayersk prinsessa. Den unga kronprinsessans främsta uppgift var att förse kungahuset med arvingar. Barnen föddes i rask följd, och vid 25 års ålder hade Josefina fött fyra söner och en flicka. Vid denna tid var Oscar invecklad i erotiska äventyr med en andra kvinnor, och han höll sig till in på 1840-talet med en officiell älskarinna. Men därefter var han sin hustru trogen, och Josefina blev nu hans närmaste förtrogna. Under hans långa sjukdomsperiod på 1850-talet vakade hon troget vid hans sjukbädd, vilket väckte omgivningens respekt och beundran.

1800-talet var en period av skärpta motsättningar mellan konfessionerna, vilket också Josefina fick känna av. Sålunda fräntogs hon ansvaret för sina barns utbildning. De skulle uppfostras till goda lutheraner. Enligt rådande lagstiftning var det förbjudet för undersåtarna i de Förenade kungarikena att tillhöra någon annan religion än den evangelisk lutherska. Arvet från reformationen var en självklar del av den nationella identiteten, medan katolicismen betraktades som en vidskeplig irrlära. Utlänningar ägde dock frihet att utöva sin religion. För dessa utländska katolikers räkning fanns församlingar i Stockholm och Christiania. Med stöd från Europas katolska furstehus och

katolska missionsorganisationer uppfördes en katolsk församlingskyrka, S:ta Eugenia kyrka, i Stockholm 1837, och 1855 invigdes S:t Olafs kyrka i Christiania (Oslo). Josefina engagerade sig starkt i dessa båda byggprojekt, och det var genom hennes försorg som Olafskyrkan fick sin Olafsrelik. Den hade tidigare förvarats på Nationalmuseet i Köpenhamn.

Den katolska kyrkans återetablering i Norden under 1800-talet var en frukt av en katolsk missionsverksamhet. Före andra vatikankonciliet utgick man från att den katolska kyrkan ensam representerade den enda sanna kyrkan, vilket gjorde att icke-katolska länder som de nordiska betraktades som missionsfält. Organisatoriskt var den svenska missionen sedan 1783 ett apostoliskt vikariat, underställt missionskongregationen (Propaganda Fide) i Rom. Efter föreningen med Sverige 1814 ingick även Norge i det svenska missionsdistriktet. Från 1833 var Josefinas hovkaplan Studach överherde för det svensk-norska apostoliska vikariatet. Han blev genom sin biskopsvigning 1862 den förste katolske biskopen i Norden efter reformationen.

I mars 1844 dog Karl XIV Johan och Oscar I besteg tronen. Kröningen i Sverige ägde rum i september samma år, men den planerade norska kröningen fick gång på gång uppskjutas på grund av motstånd från biskopen av Trondheim Hans Riddervold. Han befarade att kröningen av en katolsk drottning skulle legitimera katolska maktanspråk. Striden varade i nästan tio år och slutade med att Oscar helt gav upp planen på en norsk kröning. Att låta sig krönas utan sin drottning ville han inte gå med på. Men för övrigt hade kungaparet ett gott förhållande till norrmännen. Josefina besökte landet ett tiotal gånger. Dessa besök var trots fester och hyllningar inte alltid angenäma. En av sönerna, prins Gustaf, dog i samband med kungafamiliens vistelse i Christiania

hösten 1852. Under sonens sjukdom var det en tröst för drottningen att kunna bevista mässan i S:t Olafs kyrka. Josefina var i Oslo också i samband med Olafsfesten 1861, och hon följde med intresse den ryske katolske konvertiten Stephan Djunkowskys arktiska missionsprojekt och verksamhet i Nordnorge. Men Djunkowskys offensiva missionsmetoder och det motstånd detta väckte från protestantiskt håll gjorde henne efterhand något betänksam. Visserligen hade 1845 års norska dissenterlag gjort det lagligt för norrmän att bli katoliker. Men, som Studach uttryckte det i en rapport till Rom, om man gick alltför bryskt fram fanns det risk för bakslag och dessutom hämmades arbetet för ökad religionsfrihet.

Efter maken Oscars död i juli 1859 började en ny fas i Josefinas liv. Hon inträdde i änkeståndet, vilket innebar att hon enligt lag nu var en myndig kvinna. Som en markering av sin änkestatus anlade hon i enlighet med fransk sed en violett änkedräkt, och hon kom under resten av sitt liv att ständigt bära lilafärgade dräkter. Men det var inte bara inträdet i änkeståndet som markerade en ny fas i Josefinas liv. I oktober 1860 trädde en svensk dissenterlag i kraft, vilken gjorde det möjligt för svenska undersåtar att lämna statskyrkan och inträda i något annat av statsmakten erkänt religionssamfund. Att lagen dröjt så länge sammanhänge till en del med den katolska kyrkans närvaro i landet och fruktan för katolsk proselytverksamhet. Så sent som 1858 hade den gamla lagen om landsförvisning vid avfall från den rena evangeliska läran tillämpats på sex kvinnliga katolska konvertiter. Kvinnorna blev visserligen mottagna som hjältinnor i Frankrike, men händelsen väckte protester i hela Europa bidrog till att påskynda genomdrivandet av den nya religionslagen.

Att änkedrottningen glädde sig över denna utveckling kommer klart till synes i den

Dronning Josefine – 200 år

brevväxling som hon nu inledde med påven Pius IX. Hennes på franska skrivna brev till påven ger intressanta inblickar i livet i den katolska församlingen i Stockholm och i den norsk-svenska missionen i stort. I ett av sina första brev till påven berättar hon hur mycket lidande hon och Studach fått utstå för sin katolska tros skull under sina nu nära fyrtio år i Sverige och hur litet de kunnat uträtta. Men tonen blir snart mer optimistisk. Hon nämner att Eugeniakyrkan i Stockholm alltid var fylld med andäktiga troende och att också protestanter infann sig till gudstjänsterna. Det säger sig självt att denna brevväxling med påven betydde mycket för Josefina. Pius IX:s brev, vilka är skrivna på italienska, är visserligen inte särskilt långa, men de är konkreta, kärnfulla och tröstande. Enligt Studach hände det att Josefina kysste påvens brev och att hon rördes till tårar över hans omtanke och medkänsla. Men denna möjlighet till direktkontakt med kyrkans överhuvud innebar givetvis också en möjlighet att utöva inflytande. Flera av breven har ett tydligt kyrkopolitiskt syfte.

Josefina kände det som en självklar plikt att bidra till den katolska missionens utveckling, vilket visade sig i hennes generösa bidrag till de katolska församlingskyrkor som nu kom att uppföras i bland annat Bergen, Göteborg och Malmö. Hon understödde också de karitativt inriktade kvinnliga kongregationer som nu började etablera sig i Norden. Särskilt nära relationer hade hon till de franska S:t Josefsystrarna, vilka 1862 upprättade en kommunitet i Stockholm och tre år senare också i Christiania. När generalpriorinnan Marie-Félicité visiterade kommuniteterna i Skandinavien sommaren 1866 blev hon självklart inbjuden att besöka änkedrottningen på änkesätet Tullgarn. Josefina hade också ett nära förhållande till de tyska S:ta Elisabethsystrarna, som med början i Stockholm 1866

upprättade kommuniteter runt om i Skandinavien. Det var till Elisabethsystrarna hon anförtrodde skötelsen av de båda ålderdomshemmen Josefinahemmet och Kung Oscars I:s Minne, som hon lät uppföra i början av 1870-talet.

Men Josefina engagerade sig också för barnabiterna, ett på 1530-talet grundat italienskt prästbrödraskap, som 1864 etablerat sig i den svensk-norska missionen. Den norskfödde barnabiten Daniel Stub blev kyrkoherde i Christiania och Carlo Moro and Cesare Tondini slog sig ner i Stockholm. Snart kom ytterligare barnabiter till Skandinavien. Änkedrottningen satte, vilket framgår inte minst av hennes brev till Pius IX, stort hopp till dessa präster. Särskilt förtjust var hon i den briljant värtalige och ståtliga lombarden Moro. Och det var hon inte ensam om. Han blev snart en mycket uppskattad predikant och själasörjare, och även protestanter sökte hans råd i själavårdsangelägenheter. Utåtriktad och sällskaplig som han var, vann han många vänner i societetskretsarna, och han blev snart en välkommen gäst i huvudstadens salonger. Moro lyckades också vinna en rad konvertiter, och genom hans försorg inträdde fyra unga stockholmare som postulanter i barnabitorden och sändes för utbildning till ordens prästseminarium i Monza i Italien. Josefina var född i Monza och hade vuxit upp i Milano. Också detta skapade en förbundenhet med barnabiterna

Men barnabiternas verksamhet rönt motstånd från de övriga prästerna i missionen, särskilt från kyrkoherden i Eugeniakyrkan, Anton Bernhard, som varit verksam i Sverige alltsedan 1840-talet och som nu såg sin position hotad av de nya missionärerna. Bernhard riktade i brev till Rom skarp kritik mot Moros "salongsapostolat", vilket han beskrev som ett uttryck för ren nöjeslystnad. Dennes popularitet som själasörjare beskrev som ett resultat av en

slapp biktpraxis. Till Josefinas förfäran lyckades Bernhard få Studach på sin sida, och våren 1868 blev Moro på den apostoliske vikariens befallning förflyttad till Christiania, där han skulle bistå sin ordensbroder Stub. Katolikerna i Christiania glädde sig, men händelsen väckte stor harm i Stockholm. Det anordnades en namninsamling bland både katoliker och protestanter, och i Aftonbladet publicerades en artikel som under rubriken "Huru länge?" uttryckte en förhoppning om att påven skulle tillse att Moro fick återvända. Denna förhoppning hyste också Joseфина, som därför vände sig direkt till Pius IX i denna angelägenhet. Moro hade, framhöll hon, genom sina lysande predikningar, sin bildning och sitt goda exempel mer än någon annan bidragit till att förändra den svenska opinionen till den katolska kyrkans fördel. Hon underströk samtidigt att påven måste behandla brevet som en själavårdsangelägenhet och inte låta Studach få veta att hon vänt sig till honom i denna sak. Joseфина antydde vidare att hon ansåg att kyrkoherde Bernhard borde förflyttas, eller som hon diplomatiskt uttryckte det, befordras till en prelattjänst och få dra sig tillbaka till ett katolskt land.

I detta fall lyckades änkedrottningen emellertid inte genomdriva sin vilja. Men hennes positiva omdömen om barnabiterna vägde ändå tungt i Rom. Här planerade man nämligen att avskilja Norge från det svenska apostoliska vikariatet och göra det till ett eget missionsdistrikt som barnabiterna skulle ha ansvar för. Men barnabitgeneralen drog sig ur projektet i sista stund med hänvisning till att kongregationen saknade tillräckliga personella och ekonomiska resurser för uppdraget. När så Norge upphöjdes till en självständig apostolisk prefektur 1869 var det inte en barnabit utan den forne nordpolmissionären Bernard Bernard som blev apostolisk prefekt. Barnabiterna drog

sig därefter tillbaka från den svensk-norska missionen. Men Stub stannade kvar som kyrkoherde i sin hemstad Bergen. Också änkedrottningens försök att efter Studachs död 1873 få Moro som apostolisk vikarie i Sverige strandade på barnabitgeneralens ovilja att överta ett mer övergripande ansvar för det katolska missionsarbetet i Norden.

Däremot lyckades änkedrottningen så småningom få Moro till sin hovkaplan. Hans återkomst till Stockholm aviserades i dagspressen, och många var angelägna om att få anlita honom som själasörjare. Men det krävdes ett ingripande från änkedrottningen för att den nye apostoliske vikarien, kyrkoherde Bernhards forne medarbetare Johan Huber, skulle ge honom de fullmakter han behövde. Även denna gång vände hon sig till Pius IX med bön om hjälp. Formellt gällde hennes anhållan Moros utnämning till kaplan vid Kung Oscars I:s Minne. Men Joseфина passade i sitt brev på att nämna att Moro till följd av sina instruktioner var förhindrad att ägna sig åt församlingsarbete och därför inte vågade acceptera utnämningen utan påvligt godkännande. Hennes anhållan fick önskad effekt och Huber tvingades falla till föga. I sina rapporter till Propaganda Fide underlät han inte att påtala att han ogillade denna kungliga maktutövning. Barnabiterna däremot lovordade Josefinas ädelmod och klokhet och betonade vikten av att i större utsträckning än vad som hittills skett involvera henne i missionsarbetet.

Det tidiga 1870-talet var en svår tid för Joseфина. Hon förlorade sin äldste son Karl XV utan att hinna ta farväl. Då han dog befann hon sig på resa hem från Lissabon, där hon besökt sin dödssjuka syster, exkejsarinnan av Brasilien. Kort därefter dog hennes yngste son. Också det politiska läget var en källa till oro. Joseфина beklagade det franska kejsardömets fall och kusinen Napoleon III; nesliga öde, och

Dronning Josefine – 200 år

hon ogillade den lösning som den tyska frågan fått som ett resultat av krigets utgång och att Bayern blivit en del av det nya tyska riket. Kyrkostatens fall och krigstillståndet mellan kyrka och stat i Italien betraktade hon likaledes som en stor olycka. Men de farhågor hon känt inför konsekvenserna av den dogmatisering av den påvliga ofelbarheten som skedde på första vaticankonciliet 1870 visade sig däremot vara överdrivna. I brev till en barndomsväninna hade hon uttryckt oro över att dogmatiseringen skulle leda till splittring i kyrkan och skärpa de konfessionella motsättningarna till skada för katolikerna i Norden. Men dogmen fick inte fick den maximalistiska interpretation som hon befarat och schismen begränsades till en liten grupp universitetsprofessorer och intellektuella.

Drottning Josefine var en from katolik och en trogen kyrkans dotter. Av hennes brev att döma, trodde hon fullt och fast på kyrkans ofelbarhet, och hon såg påven som en garant för kyrklig enhet. Jubelåret 1875 skulle hon själv få erfara denna enhetens symboliska representation. Våren detta år anträdde hon den långa resan till Rom. Hon glädde sig över att få träffa den åldrige Pius IX, som hon så länge stått i brevkontakt med. Men det var nära att detta sammanträffande aldrig blivit av. Då Josefine anlant till Rom fick hon besök av den italienska kronprinsessan Margareta. Ett sådant kungligt besök fordrade ett omedelbart återbesök, lät sonen Oscar II telegrafiskt meddela från Stockholm. Änkedrottningen hade alltså inget val, men saken skapade misstämningen i Vatikanen. I det spända politiska läge som rådde mellan kyrka och stat i Italien borde, menade man här, en katolsk suverän först av allt besöka Vatikanen. Men saken klarades ut genom ett ingripande från Josefinas systerdotter prinsessan Mathilde Altieri, vars svärfar var chef för det påvliga adelsgardet. Det blev flera möten mellan Josefine och Pius IX.

Vid den första audiensen ledsagade påven henne genom Vatikanens gallerier. Tillsammans med sin kammarjungfru Rosalie Muffat och prinsessan Mathilde bevistade Josefine en mässa i det påvliga privatkapellet och tog emot kommunionen ur påvens hand. De två furstliga damerna fick också äta lunch tillsammans med påven. Josefine har ingående skildrat sina upplevelser under månaden i Rom i brev till Rosalies syster Agnes. Den nästan 70-åriga änkedrottningen besökte kyrkor, monument, konstnärsgallerier och museer – och hon tog sig till och med upp till S:t Peterskyrkans kupol och beskriver i lyriska ordalag den härliga utsikten.

I ett brev till Pius IX från februari 1876 uttrycker Josefine en förhoppning om att det snart skulle randas ljusare tider för den katolska missionen i Norden. Intoleransen mot den katolska kyrkan hade minskat och att många kände, framhöll hon, en längtan efter den fasthet som endast den katolska tron kunde erbjuda. Hon uttryckte också en önskan om att få en relik av den heliga Birgitta. Påven skyndade sig att uppfylla denna önskan och skänkte henne en bit av helgonets arm i en monstrans försedd med det påvliga vapnet. Då Josefine tre månader senare låg på sin dödsbädd bad hon biktfadern Moro att hämta just denna relik, vilken hon omgiven av anhöriga och hovfolk kysste strax innan hon drog sitt sista andetag. Hennes död formade sig till ett klassiskt ars moriendi, där bön varvades med kärleksfulla avsked. En av de Elisabethsyster som vårdat henne under de sista dagarna menade att hon sällan sett en människa dö så helt befriad från dödssträck som Josefine gjorde. Enligt Moro skall Josefinas sista yttrande ha varit "Vad jag är lycklig". Detta blev också temat för hans begravningstal i samband med den katolska begravningen. Josefine dog som hon hade levat – som en from och hängiven katolik. ■

Del II: Et minne til minne om kvinnene i Emmauskommuniteten i Plessis-Treviso

AV REIDUN IVERSEN

Steinerskolepedagog, freelance sribent og billedkunstner

Her følger del II av en større artikkel om abbé Pierre. Del I kunne man lese i forrige nummer.

Et forfallent kråkeslott i en overgrodd park – her ligger Emmauskommuniteten for kvinner i Plessis-Treviso ca. to timers busstur fra Paris. Her holder 20 kvinner til, og her skal jeg bo og arbeide som frivillig i tre måneder. Året er 1961, jeg er 24 år gammel.

Kommuniteten samarbeider med de mannlige kommunitetene: Hver uke kommer et lastebillass av sekker med tøy samlet inn på søppeldyngene. Tekstilene blir sortert og solgt til resirkulering, og overskuddet går tilbake til mannskommunitetenes byggeprosjekter for husløse familier. Bak et skogholt ligger et slikt prosjekt, "Citee de joie". Skråtak bak skråtak over enkle, enetasjes hus. Her bor 250 familier med til sammen ca. tusen barn.

"Oh lala, ma mignon, ma mignon..."

Den første morgenen etter frokost blir jeg kledd opp med klær fra disse sekkene: et par herre-langbukser, utenpå dem et knekort blått skjørt,

brun ulljakke, beige ullsokker og et par herresko nr. 46. Så bærer det ned i kjellerrommet som skal være min arbeidsplass den første måneden. Her sorteres tekstilene: ull legges for seg, bomull for seg osv. Knapper, glidelåser, brukbare skulderputer o.l. klippes bort og selges i kommunitetens lille butikk. Klesplagg som er noenlunde brukbare blir vasket, reparert og strøket og likeledes solgt i butikken. Arbeidsredskapene er en kniv og en svær saks. For å få mest mulig ut av råmaterialet blir sømmer i lommer, fôr osv. forsiktig sprettet opp og tekstilene revet fra hverandre. Sekkene inneholder alt fra utbrukte selskapskjoler i brokade og chiffon til skitne pyjamaser, uniformsjakker, sjaskete hofteholdere, fillete skjorter og skjørt, underbukser fulle av avføring. Kjellervinduene må holdes stengt ettersom rommet ikke har noen oppvarming. Støvskyer virvler opp fra klærne og blander seg med lukten av gammel svette, urin og billig parfyme. Etter dagens åtte

arbeidstimer er neseborene dekket av tykke, gråbrune støvbarter.

Arbeidskameratene her nede er fire andre kvinner, hver med sin historie som jeg etter hvert lærer å kjenne: M.-T. som en gang har vært nonne, C. som flyktet fra Ungarn da Sovjet invaderte landet og som da så sin far bli drept og sin mor voldtatt av soldatene. V. med sin illrødt sminkede munn, det grå krusete håret og de svære messingringene i ørene, som en gang var gift og hadde fem barn, men drakk så tett at mannen kastet henne på gaten hvor hun havnet i prostitusjon. Og så er det Chou-chou. Henne vet ingen noe om, hun kom bare gående en dag og ble. Chou-chou er knapt halvannen meter på strøpelesten, grovt bygget, har kraftig underbitt, små smale øyne og ligner mest en sky og forskremt bakgårds katt. Hun bor alene i den forfalne portnerboligen nederst i parken, går for seg selv, spiser for seg selv, selv når hun sitter midt blant oss, og snakker lite, svarer helst bare ja eller nei når noen stiller henne et spørsmål.

Der jeg sitter på min stol nede i kjelleren denne første arbeidsdagen og strever med en vrang glidelås i en gammel jakke tar tårene til å renne; kanskje er det den lange reisen hjemmefra, kanskje er det de overveldende førsteinntrykkene, kanskje en etterpåreaksjon på et nylig dødsfall i nær familie. Skamfull bøyer jeg hodet lenger ned mot arbeidet så ingen skal se. Men Chou-chou ser. Hun legger fra seg arbeidet sitt, kommer bort til meg, slår de korte armene sine omkring meg, kysser meg på begge kindene, vugger meg fram og tilbake og sier: "Oh-la-la, ma mignon, ma mignon..."

"Rennestenfolket"

Hver av kvinnene vet hvordan det er å sove i et iskaldt portrom, under en bro ved Seinen, over varmeventilen i en nattmørk T-banestasjon. Alle vet hvordan det er å bli avvist, utstøtt og ringeaktet. Mange har nervene utenpå huden, er irritable og ustabile eller tause og innelukkete. Men de vet at de med sitt daglige

arbeid hjelper noen som har det verre enn dem selv. Fra første dag undrer jeg meg over atmosfæren i dette forfalne kråkeslott. Alt av sosial ferniss er skrubbet av, her er det ingen utenpåvennligheter. Kanskje kan jeg kalle det en ekthet, eller riktigere en rå ekthet, en stolthet, en styrke av annet slag enn jeg før hadde møtt.

Den som holder i alle trådene med fast hånd er Mme Renard, en kortvokst, fyldig kvinne midt i femti-årene, varm, bestemt, vital, med en påfallende, nærmest majestetisk holdning – en dronning Victoria-skikkelse i blå bomullsgenser, svartrudet skjørt og et par utgåtte turnsko på føttene. Hun mistet sin mann på slutten av krigen og deres eneste barn like etterpå. I de første fredsårene levet hun et sosialt liv som velhavende enke (hennes mann hadde tjenestegjort som admiral i den franske flåte). I et selskap treffer hun Abbé Pierre, han forteller henne om sitt arbeid og spør om hun kunne tenke seg å komme og hjelpe til en gang i uken i den nyopprettede kommuniteten i Plesses-Treviso. Hun drar dit ut først en gang i uken, så to ganger, så hver dag hele uken gjennom. Til slutt selger hun sin leilighet i Paris, sine møbler, malerier, klær, smykker, alt sitt jordiske gods, overfører pengene til Emmauskommunitetens husbyggingsprosjekt, bosetter seg hos kvinnene og tar, sammen med to andre, ansvaret for å lede kommuniteten. Hun kaster seg, som Abbé Pierre uttrykker det i en annen sammenheng, "med tanke og hjerte midt ut i lidelsen, lever sammen med de elendige, på like vilkår og hjelper der og da etter beste evne".

Arbeidet med å sortere og resirkulere tekstiler er den viktigste inntektskilden i kommuniteten. Men der er også andre virksomheter: I det gamle drivhuset ligger madrassverkstedet. Her regjerer M. med det sjarmerende glimtet i øyet og den vakre sangstemmen. Støv og edderkoppnett dekker glassrutene; langs veggene står kassetabler med ull, hyssing, tøyruller, bøker og blader. Hit kommer folk både fra Citeen og landsbyen med sine gamle madrasser. Trekket blir sprettet opp, innmaten

kardet ved hjelp av en hånddrevet kardemaskin og sydd inn i et nytt trekk. Deretter selges madrassen tilbake til eieren eller en ny eier. Den tidligere garasjen er bygget om til vaskeri. Her vaskes skittentøy for folk i Citeen og for arbeidere i andre Emmaus-kommuniteter. I sysalen i første etasje blir brukbart tøy reparert og strøket og solgt i butikken. Av pengene kvinnene tjener på disse virksomhetene settes hver tredje uke av en sum til mat, gass, strøm ol. samt syv francs uken til hver av kvinnene i lommepenger. Deretter blir overskuddet overført til "noen som trenger pengene mer enn de selv".

Hverdagene

Faste rutiner, åtte timers arbeid og enkel mat preger dagene. Opp klokken syv til hanegal og hundeglam fra Citeen, i seng klokken halv ti. Til frokost tynn kaffe og hvitt brød med en smørklatt, til middag en liten bit fisk eller kjøtt per person, men ubegrensede mengder poteter, ris, spaggetti eller loff. Kaffepause i halv fire tiden og kveldsmat klokken syv, vanligvis poteter, revne gulerøtter og bønner, av og til potetsuppe og til dessert et stykke frukt.

Etter kveldsmaten blir de fleste sittende og småprate, en gitar eller to kommer fram, noen akkorder klinger, spredte toner leter seg fram, enkelte begynner å nynne, flere stemmer i, og så er en vise i gang. Alle synger med, ofte flerstemt, lyse stemmer blander seg med dype, hese stemmer, mens skumringen kaster lange skygger inn over gulvet mot den rødglødende blikkovnen midt i rommet. Chou-chou sitter så nær opp til gitarene som hun kan, bustete i håret, krum i ryggen, holder et skjerf foran ansiktet. Under et av bordene ligger en hund og sover, en småjente lener seg inntil den og gnager på en brødbit. To gutter i ni-tiårsalderen

kommer på besøk hver kveld, går rundt og håndhilser på alle før de setter seg borte ved vinduet og lytter, time etter timer, røyker utallige sigaretter.

På tur

Tidligere på høsten hadde kommiteten vært på ferietur til Normandie. Alle var med samt to hunder, tre katter, en høne i kurv og to undulater i bur. Reisen tur/retur var en gave fra mannskommuniteten der oppe. Til selve oppholdet hadde kvinnene spart i to år av sin ukelønn på syv francs. Da reisen startet hadde hver enkelt tre francs per dag til mat, sigaretter osv. Vel fremme ble de møtt av foreningen "Venner av Emmaus". De hadde hørt om hvordan kvinnene hadde spart til denne turen og hadde besluttet å betale for alt de trengte under oppholdet. Så kunne kvinnene ha sparepengene sine til lommepenger. En rådslagning førte raskt til et enstemmig vedtak: fikk de oppholdet i gave trengte de ikke sparepengene sine selv. Samme dag ble de gitt videre til et barnehjem i nærheten. Hjemmet ble drevet av en Emmausprest, hadde ca. 90 foreldreløse barn og holdt til i et hus som var i en skrøpelig forfatning. Nå kunne det kanskje bli noen forandringer.

En gråkald desemberdag er de tre månedene som frivillig til ende. Ved frokosten går jeg rundt og tar farvel med hver av kvinnene. Om halsen har jeg det lille smykket som V. har gitt meg: et sølvhjerte med en blomst inni. M. gir meg en svarhåret tøydukke i avskjedsgave. Ute på gårdsplassen tar hun meg resolutt i hånden og leier meg hele veien til bussholdeplassen. Jeg går ombord på bussen og finner et ledig sete. Gjennom vinduet ser jeg henne stå i duskregnet og vente til bussen begynner å kjøre. ■

Kvinner i Kirken

AV RØNNAUG AABERG ANDRESEN

Jurist og lang yrkestid i offentlig forvaltning

En samtale med biskopen i Oslo Katolske Bispedømme, Bernt Eidsvig Can.Reg.

Utgangspunkt for idéen om å utfordre biskopen til å filosofere litt over det rundt formulerte tema "Kvinner i Kirken" er pave Benedikt XVI's uttalelse til Bayerische Rundfunk i august 2006 da han ble spurt om ikke kvinnes bidrag i den katolske kirke burde bli mer synliggjort, også i høyere ansvarlige posisjoner i Kirken. Norges Katolske Kvinneforbund – NKKF – tok for seg pavens uttalelser på sitt landsmøte i Halden i oktober 2006, og det utspant seg en livlig diskusjon omkring kvinners posisjoner og tjenester i Kirken. Det er på denne bakgrunn også interessant å høre hvilke tanker vår – i følge Vårt Land's karakteristikk – "veltalende og frittalende biskop" gjør seg om både pavens uttalelser og temaet i sin alminnelighet.

Først en gjengivelse av hva paven sa i intervjuet før sin reise til Bayern (oversatt etter den engelsk oversettelsen):

Spørsmål: *Hellige Far, kvinner er svært aktive på mange forskjellige områder innenfor Den Katolske Kirke. Burde ikke deres bidrag bli mer synliggjort, også i høyere, ansvarlige posisjoner i Kirken?*

Benedikt XVI: Vi reflekterer selvfølgelig en god del over dette emnet. Som dere vet, mener vi at vår tro og Apostelkollegiets konstitusjon forplikter oss og tillater oss ikke å ordinere kvinner til prester. Men vi bør heller ikke tenke at den eneste rolle en kan ha i Kirken, er presterollen. Det er uendelig mange oppgaver og funksjoner i Kirkens historie. For å begynne med søstrene til kirkefedrene og opp

til middelalderen da store kvinneskikkelser spilte grunnleggende roller, og opp til moderne tid. Tenk på Hildegard av Bingen, som protesterte kraftig overfor biskopene og paven, på Katarina av Sienna og Birgitta av Sverige. I vår egen tid må også kvinnene, og vi med dem, finne sin rette plass, for å si det slik. I dag er kvinner meget tilstedeværende i Den Hellige Stols forskjellige avdelinger. Men det eksisterer et juridisk problem: i følge kirkeretten er retten til å treffe lovlige, bindende vedtak begrenset til pretestanden. Så fra dette synspunkt er det begrensninger, men jeg mener at kvinnene selv, med sin energi og styrke, med det som jeg vil kalle deres "åndelige makt", vil kunne skape seg sine egne områder. Og vi må forsøke å lytte til Gud, slik at vi ikke står i veien for dem, men tvert imot gleder oss når det kvinnelige element oppnår helt ut den plass i Kirken som passer det best, og begynne med Guds mor og med Maria Magdalena.

Vi begynner med å spørre biskop Bernt om hans tanker omkring pavens utsagn om kvinnes muligheter til å finne og skape seg sin egen plass i Kirken:

Biskopens umiddelbare svar er at kvinnene alltid har hatt en egen plass i Kirken, ja det var kvinner som aller først hørte og forsto evangeliet som imøteså Kristi og dermed Kirkens komme, og ga den rom, næring og kjærlighet. Dette henspiller på Kirkens aller første fase, som kan karakteriseres som den profetiske Kirke eller den ventende Kirke.

Kvinnene som profeterte og ventet, er først og fremst Herrens Mor, som var villig til å ta i mot og føde Frelseren, og også Elisabeth, som erkjente Herren i morens liv. Vi kan også tenke på Hanna, seersken med profetiske gaver i Tempelet.

Det er flere stadier i Kirkens utvikling, men i det som kan kalles den ventende Kirke, var det først og fremst kvinner som forsto og som erkjente og tok imot Ham som er Kirkens grunnlegger. De senere stadier i grunnleggelsen av Kirken, er for eksempel Jesu ord til Simon Peter "Du er Peter, det betyr klippen og på denne klippen vil jeg bygge min kirke", videre i Skjærtorsdagens innstiftelse av Eucharistien, og i pinseunderet.

Hva med pавens ord om at "...vi må forsøke å lytte til Gud, slik at vi ikke står i veien for dem, men tvert imot å glede oss når det kvinnelige element oppnår helt ut den plass i

Kirken som passer det best...". – Har biskopen noen følelse av at det er krefter i Kirken som står i veien for å gi "det kvinnelige element" de muligheter til tjeneste i Kirken som kvinner er kvalifisert for og kompetente til?

Jeg tror det er sjelden vi opplever det, men det finnes sikkert. Synet på ordinasjon av kvinner er nok forskjellig i såkalte radikale og konservative kretser, men når det gjelder å kalle kvinner til tjeneste i stillinger som ikke forutsetter ordinasjon, tror jeg ikke at det er vanlig å finne kvinnekriminerende holdninger. I alle fall vil det være dumt å ikke erkjenne at kvinner helt fra begynnelsen av har vært bærebjelker i byggingen av Jesu Kristi kirke.

Paven nevner de juridiske begrensninger som består i at enkelte posisjoner og fullmakter er begrenset til prestestanden. Men det er viktig å se at jurisdiksjon er noe annet enn

makt. Mange kvinner har innehatt sterke makt-posisjoner i Kirken og utøvd makt over prester, over Kirkens midler osv. Mange abbedisser for eksempel hadde stor myndighet og bar alle myndighetstegn, på linje med biskopene – stav, ring, mitra/krone, pektoralkors, og de utøvde den myndighet som fulgte med deres embete.

Juridiske bindinger er der nok, men det er viktig å se på og bruke de mulighetene som faktisk fins for kvinner til å inneha tjenester i Kirken som innebærer myndighetsutøvelse.

Biskopen har selv utnevnt kvinner i viktige og ansvarsfulle posisjoner i Oslo Katolske Bispedømme, som for eksempel administrator for Tribunalet og som redaktør av "Broen". Har du gjort deg noen refleksjoner om hvorfor du nettopp valgte kvinner til slike posisjoner?

Jeg valgte dem ikke fordi de er kvinner, men fordi de var de beste. De har de riktige kvaliteter og egenskaper for jobben, og da tenker jeg ikke bare på akademiske forutsetninger, men på personlig egnethet.

I 2008 er det 20 år siden pave Johannes Paul II kom med sitt apostoliske brev om "Kvinnens verdighet" – Mulieris Dignitatem. Her fremhever Johannes Paul II "jomfruelighet" og "moderskap" som de viktigste "kall" for kvinner. I dette dokumentet fremheves også Maria, Guds Mor, som kvinners viktigste forbilde. "Kvinnelige" egenskaper, som omsorg, mildhet og uselvisk hengivenhet for andre mennesker fremheves spesielt. Jeg kan huske at vi var mange som reagerte på et slikt ensidig bilde av kvinner, et bilde som setter kvinnen opp på en fromhetspidestall uten å la henne ha mer menneskelige uttrykk som sinne, arroganse, hovmod osv. Vi er simpelthen ikke så gode og snille, alle vi kvinner!

Biskopen påpeker først at han ikke ser på moderlige egenskaper som svake – tvert i mot, det kan kreve mot og styrke å slåss for sitt barn. Men vi har kanskje litt utdaterte bilder av "moderlighet" og burde søke å finne andre bilder. Moderlighet er ikke det samme som svakhet, og mødre viser ofte stor styrke. For øvrig er fedre også i stand til å ta sin del – og ofte mer enn sin del – av foreldrerollen og bruke de moderlige egenskapene. Fra litteraturen kan vi tenke på farsfigurer som tar ansvar og oppfatter barnet med like stor omsorg og kjærlighet som en mor kunne ha gjort. Som eksempler kan

nevnes "Ditte menneskebarn" av Martin Andersen Nexø og Selma Lagerlöfs "Keiseren av Portugalien". Fra Bibelen kan vi tenke på fortellingen om den fortapte sønn – det er faren som kommer sønnen i møte og tar imot ham med varme og tilgivelse.

Har du noen tanker om passende rolle-modeller for kvinner som gjerne vil yte sin skjerv i Kirkens tjeneste i dag? Jeg tenker da særlig på Kirken her i Norge.

Det er kanskje best å se etter enkle rolle-modeller eller forbilder. Ikke nødvendigvis Moder Teresa – selvfølgelig kan hun være et godt eksempel – men det som er viktig, er å høre etter hva det er Gud vil, og så gjøre det. Egenskaper som trofasthet og lydhørhet overfor Ham er det behov for i Kirken til alle tider.

Kvinnens profetiske gaver har hatt og har også stor betydning for Kirkens liv, som eksemplene til Katarina av Sienna og Birgitta av Vadstena viser. Sigrid Undset var på et vis profetisk begavet – hun hadde teologisk innsikt og formuleringsevne. Kvinnelige katolske teologer, både etablerte og under utdanning her i landet, betyr mye og kommer til å bety enda mer. De er godt i stand til å finne uttrykk for Kirkens intensjoner og formulere standpunkter som er holdbare og gir grunnlag for konsensusbeslutninger.

Fra rollemodeller til konkrete oppgaver: Kvinner har også stått for organisert kirkeliv både her i landet og internasjonalt. Men i alle fall tidligere har kvinneforeningene i menighetene vært sett på som en klubb av damer som strikket og sydde og holdt basarer til inntekt for kirkeutsmykning og orgelanskaffelse og desslike. Dette synet på kvinneforeninger som ytere til kirkelige formål synes å henge igjen hos mange. Norges Katolske Kvinneforbund har for eksempel tidligere fått avslag på søknad om støtte, med den begrunnelse at de jo forventes å støtte Kirken med penger, ikke be om støtte. Men du har konkret støttet NKKFs reise til deltakelse i internasjonalt katolsk kvinnearbeid ved WUCWO's verdens-kongress i 2006.

Biskopen (som i parentes bemerket er godt inne i historien om Den katolske kirke i Norge) viser først til at også menn tidligere hadde sine foreninger der de også samlet inn penger til kirkelige formål, for eksempel en St.

Josef-forening. Dette er nå imidlertid bare av historisk interesse.

Men jeg setter pris på Norges Katolske Kvinneforbund, slik forbundet arbeider i dag, sier biskopen. NKKF tar opp og fremmer gode saker, som det står respekt av. Det er også viktig med en organisasjon som representerer halvparten av legfolket i Kirken, selv om forbundet bare har et lite antall betalende medlemmer. NKKF burde gjøre mer for å bli større, og jeg kan gjerne ta med NKKF ut ved besøk i menighetene og få fram mer informasjon om organisasjonen og oppfordre kvinner i menighetene til å slutte opp. Det er i det hele tatt viktig å ha slike kanaler fra legfolket inn mot hierarkiet fordi de kan utgjøre et nødvendig korrektiv når det gjelder å utvikle Kirken.

Jeg vil ellers si at bispedømmet etter mitt syn har mye igjen for å sende ut kvinner i oppdrag til internasjonale fora – de får med seg inspirasjon tilbake som vil komme oss her hjemme til nytte.

Hva så med søsterkongregasjonene som virker i Norge – de utgjør jo en viktig gruppe av kvinner i Kirken?

De kvinnelige ordenene har vært og er fortsatt veldig viktige – de har i sannhet båret dagens byrde og hete. De har vært til uvurderlig støtte for prestene ved sitt apostoliske engasjement, ved sitt bønneliv og ved sitt praktiske arbeid. Jeg kan ikke forestille meg bispedømmet uten søstrene, sier biskopen.

Han beklager at Jesu små søstre nå forlater Norge – det gjør oss fattigere, og jeg håper at de en dag vil komme tilbake. Jeg er glad for alle søsterkongregasjonene som virker på forskjellige måter her i landet.

Du har tatt til orde, bl.a. overfor NKKF, for at vi burde studere spørsmålet om å ordinere kvinner til kirkelig tjeneste som diakoner. Vi kjenner til oldkirkens kvinnelige diakoner, og også at de ble viet til sin tjeneste. Men i våre dager har jo Vatikanet uttrykkelig sagt at diakonvielse for kvinner ikke kommer på tale, med den begrunnelse at diakonvielsen er første skritt på veien til prestevielsen, og derfor må være forbeholdt menn. Hvorfor tror du at det har noe for seg i det hele tatt å studere dette spørsmålet nærmere?

Det er et interessant spørsmål dette med kvinnelige diakoner, og det måtte være spennende å forske litt nærmere i diakonatets opprinnelse og status. Diakonatets stilling som

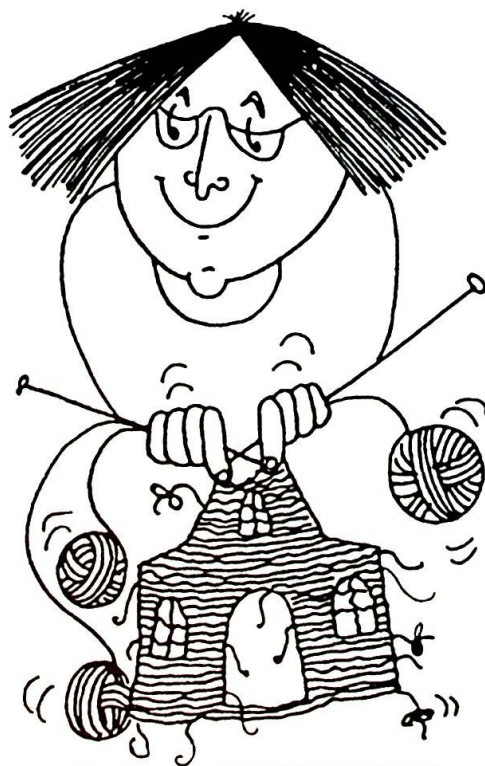
første trinn i ordinasjonsløpebanen er jo av senere dato, dvs. middelalderen.

Jeg mener at som utgangspunkt bør slike spørsmål som for eksempel ordinasjon av kvinner kunne forskes i og diskuteres uten forutinntatte standpunkter. Å gå inn for å legge lokk på ærlig diskusjon med sikte på å komme til klarhet i kontroversielle spørsmål kan være farlig – og det gjelder for begge sider i slike meningskonflikter.

Jeg håper derfor at NKKF vil ta imot utfordringen om å utforske denne problemstillingen nærmere.

Til sist: Hvordan ser du for deg kvinnenes stilling i OKB for eksempel i 2020?

Jeg ser ikke for meg de store omveltningene, og jeg håper at vi fortsatt vil se kvinner i tjeneste på alle nivåer i Kirken, bortsett fra de sakramentale, der jeg antar at Kirken fastholder at disse må være forbeholdt menn. Jeg opplever at vi har forholdsvis harmoniske forhold med rimelig balanse mellom menn og kvinner i vårt bispedømme, og jeg tror og forventer at vi skal fortsette i samme spor. ■

Strikkekirke: Tegnet av Sigrild Gellein Holm, copyright Norges Katolske Kvinneforbund

Forholdet mellom skapelse og evolusjon – et spørsmål om fornuft

AV HENRIK HOLM

Artikkelen tar opp noen viktige utgivelser som har kommet om temaet skapelse og evolusjon. Målet er å vise at temaet først og fremst er et spørsmål om fornuft.

7. september 2005 kom kardinal Schönborn med en artikkel i *New York Times* som frembrakte sterke reaksjoner. Artikkelen heter "Finding design in evolution". Den er en rettelse av den påstand at Den katolske kirke støtter neodarwinismen når den fremhever at evolusjonsteorien er mer enn en hypotese. Å mene noe slikt er en misforståelse, forklarer kardinal Schönborn ved å henvise til sentrale utsagn av Johannes Paul II og Benedikt XVI. Hans tese er klar: Den katolske kirke kan akseptere evolusjonslæren som vitenskapelig teori hvis den ikke utelukker at det finnes en plan, en mening, fornuft bak det hele. Evolusjon som tilfeldige forandringer og naturlig seleksjon, uten plan og mål, er ikke fornuftig og overhodet ikke i overensstemmelse med Kirkens lære.

Schönborns hovedanliggende er å vise at skapelse og evolusjon ikke er motsetninger. Når evolusjonsteorien derimot gjøres om til en verdensanskuelse som ikke gir rom for andre måter å betrakte virkeligheten på, er det at den selv mister sin plausibilitet.

Artikkelens tittel "Finding design in evolution" fikk mang en leser til å tenke på intelligent design-bevegelsen i Amerika. Enkelte misforstod Kardinal Schönborn dit hen at han forsvarte en fundamentalistisk kreasjonisme som enkelte i intelligent-design-bevegelsen postulerer. Kardinal Schönborn tar sterkt avstand fra det. Det har han fremhevet ved mange anledninger i etterkant av denne artikkelen.

Artikkelen utløste en debatt som gav kardinal Schönborn anledning til å klargjøre og fordype sitt standpunkt på mange måter; gjennom intervjuer, foredrag, avisinnlegg og katekese i Stephansdomen i Wien. Denne

katekesen er nå kommet ut i bokform. Christoph kardinal Schönborn, *Ziel oder Zufall? Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens*, Herder 2007. Tittelen kan oversettes slik: Mål eller tilfeldighet? Skapelse og evolusjon ut i fra synspunktet fornuftig tro.

Et møte i september 2006, arrangert av kardinal Ratzingers elevkrets, fikk meget stor betydning for den videre diskusjonen om temaet. Her holdt ikke bare Kardinal Schönborn et foredrag, men også den tyske filosofen Robert Spaemann. Hans innlegg ble dokumentert i *Frankfurter Allgemeine Zeitung* 7.9.2006. Alle innleggene, foredragene og diskusjonene er samlet i en bok som elevkretsen til Paven overrakte ham til hans åttiårsdag. Bokens tittel er: *Schöpfung und Evolution. Eine Tagung mit Papst Benedikt XVI in Castel Gandolfo*, Herder 2007, Herausgegeben im Auftrag des Schülerkreises von Papst Benedikt XVI von Stephan Otto Horn SDS und Siegfried Wiedenhofer.

Jeg vil i denne artikkelen trekke frem noen aspekter fra kardinal Schönborns og Spaemanns bidrag som kan være interessante i debatten om forholdet mellom skapelse og evolusjon. I sin bok ser kardinalen saken mer fra en teologisk synsvinkel, mens Spaemann behandler det hele fra en filosofisk side. Begge viser klart at spørsmålet om det finnes "design" i naturen, ikke nødvendigvis er et spørsmål om forholdet

Evolusjon som tilfeldige forandringer og naturlig seleksjon, uten plan og mål, er ikke fornuftig og overhodet ikke i overensstemmelse med Kirkens lære.

mellom religion og vitenskap, men heller et spørsmål om fornuft. Det er nemlig ikke kun ut i fra teologiske premisser man må si et klart nei til evolusjon som ideologi, men også ut i fra filosofiske premisser.

Et spørsmål om fornuft

En virkelighetsoppfatning som utelukker spørsmålene om menneskets opprinnelse og menneskets og naturens mål og mening, er ikke i stand til å gi mennesket ro. Hvor kommer jeg fra og hvor går jeg hen? Det er eksistensielle spørsmål som er der uansett om vi vil eller ikke. Det nytter ikke å unnvike dem. Selv evolusjons-

Det er nemlig ikke kun ut i fra teologiske premisser man må si et klart nei til evolusjon som ideologi, men også ut i fra filosofiske premisser.

biologen stiller seg disse spørsmålene. Hvis han i sin forskning benekter noe som han selv går ut fra i sitt eget liv, kan det ende opp i en nærmest schizofren eksistens.

Kardinal Schönborn sammenfatter livets store spørsmål på følgende måte: Er verden som vi lever i, meningsfull? Mening har bare det som har et mål. Uansett hvor sammensatt og komplisert evolusjonsprosessen har vært, er det det fornuftige, det som kommer fra Guds Logos som er planen bak alt det som er. Verden har en mening, og menneskene er vesener som til en viss grad kan erkjenne denne meningen. Spørsmålet om evolusjonsteorien og den kristne tro er med andre ord ikke i første linje et spørsmål om vitenskap og religion, men om fornuft: *“Bindeleddet mellom vitenskap og religion, fornuften, er det avgjørende. Det er fornuften som erkjenner målrettethet, plan, mening, design, hensikt i naturen og det i stadig større grad. Jo mer vi kan vite, jo mer omfattende og detaljert vår kunnskap om livets gang blir, desto mer skulle dette etter min mening føre til en større undring. Desto mer ufornuftig blir det, som jeg*

Uansett hvor sammensatt og komplisert evolusjonsprosessen har vært, er det det fornuftige, det som kommer fra Guds Logos som er planen bak alt det som er.

sa i New York Times, når man vil føre det tilbake til en “unguided, unplanned process of random variations and natural selection” (Schönborn, 171).

Å utelukke at det finnes mål, mening, hensikt og design (det man i filosofien kaller teleologi og finalitet), er rett og slett og ufornuftig. Selv om kardinal Schönborn overhodet ikke vil identifisere seg med den amerikanske intelligent design-bevegelsen, betyr ikke det at det ikke er lov til å stille spørsmålet om opphavet til “intelligent design” i naturen og i alt som lever. Det er et spørsmål

som stiller seg for mennesket som et fornuftig vesen. Kardinal Schönborn henviser for øvrig til Johannes Paul II som også var av den mening at forholdet mellom skapelse og evolusjon, mellom tro og vitenskap, er et spørsmål om fornuft.

Fordi fornuften erkjenner ting som meningsfylt, at ting har en hensikt, en mening, et mål, en form etc., kan ikke mennesket dispensere seg selv fra et slik spørsmålsstilling når det gjelder naturen og alt liv. Det er nettopp denne dispensasjonen fra en teleologisk betraktning av virkeligheten han bebreider evolusjonistene for. Her er nemlig evolusjonsteorien blitt til en ideologi. Den har oppgitt sin beskjedenhet ved å la en måte å betrakte virkeligheten på være den eneste gyldige.

Spaemann kommer i denne anledning med eksempler på teorier som prøver å integrere en teleologisk spørsmålsstilling inn i en evolusjonistisk betraktningssmåte. Her blir de menneskelige eksistensspørsmål og alt som heter fornuft integrert og forstått ut i fra deres funksjon for materiens utvikling. For Spaemann og for kardinal Schönborn hører derimot biologi og humanvitenskap sammen, og ethvert forsøk på å integrere det ene inn i det andre blir med nødvendighet en reduksjonistisk abstraksjon. Man må heller snakke om to måter å betrakte virkeligheten på, nemlig den biologiske-evolusjonistiske og den metodiske fremgangsmåten som spør etter naturlig mål, ja etter design i naturen. Begge er viktige og berettiget. Det er det Ratzinger sikter til når han sier: *“Det kristelige bildet av verden er at verden er blitt til i en meget komplisert evolusjonsprosess, men at den dypest sett kommer fra Logos. Slik bærer den fornuft i seg”* – noe kardinal Schönborn siterer som en slags sammenfatning av den kristne skapelsestro.

To måter å betrakte virkeligheten på

Som regel blir disse to forskjellige måter å betrakte virkeligheten på sett på som sterke motsetninger: religion eller vitenskap, skapelsesberetning eller Darwin, biologi eller antropologi. Her må en ikke skille, men differensiere, er kardinal Schönborns anliggende. Darwin opphever ikke Bibelen, og troen er ikke lukket for fenomenet evolusjon. Men det er når evolusjon blir utvidet til å gjelde alle livets sider, den ikke lenger er vitenskapelig og ikke lenger kan aksepteres. Spaemann stadfester at det nettopp er skapelsestanken som hjelper oss til å holde disse to måtene å betrakte virkeligheten på sammen: Verden er blitt til gjennom ord, logos, fornuft, og gjennom tilfeldigheter. Tilfeldigheter finnes, men de er ikke prinsippet som ligger til grunn for det som er. For å belyse

sammenhengen mellom disse to spørsmålsstillingene kommer Spaemann med følgende interessante eksempel:

Det kan være en tilfeldighet at Johannesprologen ble til ved at materien gjennom seleksjon kom frem til akkurat denne sammensetningen av bokstaver. Men det faktum at det finnes vesener som erkjenner denne "tilfeldige" bokstavsammensetningen som noe med betydning og mening, betyr at det allerede må være mening der som har satt dem sammen slik.

Ved å si at Johannesprologen ble til ved at akkurat denne bokstavsammensetningen hadde meget gunstige betingelser, er på langt nær en forklaring på hvorfor den ble til. Med kardinal Schönborn kan man si at det å kjenne forutsetningene for at noe kan bli til, ikke er det samme som å kjenne årsaken til hvorfor det ble til. Et nærliggende eksempel: Forutsetningene for at jeg sitter her og skriver denne artikkelen er mange: at pc'en fungerer, at jeg ikke er syk, at Akersveien 16 ikke er brent ned, at jeg har lest det jeg skriver om, at øynene fungerer, etc. Men det forklarer ikke årsaken til at den ble til. Årsaken er heller at jeg bestemte meg for å skrive om dette. Jeg hadde en ide, en plan og et mål med den. Derfor er den blitt til.

Selvanvendelsens problem

Et problem en evolusjonist ikke kan besvare, er spørsmålet man på tysk kaller "das Problem der Selbstanwendung". Med det mener man postulater av en teori som ikke kan anvendes på en selv. En ideologisk evolusjonist sier at det ikke finnes mål og mening, men selv må han jo si at hans teori er meningsfull. Benediktineren og vitenskapshistorikeren Stanley Jaki har rett når han sier at det er ganske så merkelig at noen vier hele sin vitenskapelige forskning formålet å bevise at det ikke finnes mål. Schönborn siterer følgende fra hans artikkel *Non-Darwinian Darwinism* (sitert hos Schönborn, 171f): "Det største problemet med denne påstanden (at det ikke finnes mål) er dette: En angivelig mållos evolusjonsprosess ble i sitt resultat til et vesen, mennesket, som gjør alt med et mål. Selv evolusjonistene forneker mål med et mål; deres mål er å støtte materialismen, noe som på ingen måte er en vitenskap, men en motmetafysikk". Hvordan kan et menneske, som etter evolusjonistenes mening er et tilfeldig produkt av evolusjonen, i det hele tatt ha et mål?

Ryktet om Gud

I sitt innlegg bringer Spaemann et eksempel inn i debatten som belyser det hele på en interessant måte. For noen år siden oppdaget man følgende aspekt i en Bach-partita for fiolin: Hvis

Christoph kardinal Schönborn (Erkebiskop i Wien)
Robert Spaemann (em. prof. i filosofi)

man setter en latinsk bokstav i alfabetisk rekkefølge på hver halvtone, og hvis man deretter følger bokstaven til første tone i hver takt etter hverandre, oppdager man teksten: *Ex Deo nascimur, in Christo morimur, per spiritum sanctum reviviscimus* (vi blir født av Gud, i Kristus dør vi, og i Den hellige Ånd blir vi vekket til live igjen). I flere århundre har man beundret denne partitaen av Bach, og man har ikke savnet noe ved den. Men hvis man følger ryktet om at det finnes et skjult aspekt i denne musikken, oppdager man en helt annen dimensjon ved den.

Dette eksempelet viser klart at den som følger antagelsen om en skaper bak alt, vil se dimensjoner av virkeligheten som man ikke hadde sett dersom man ikke hadde fulgt dette ryktet. Verden har sin skjønnhet i seg selv, men for en som ser det hele som skapt, ja tror at det er en skaper bak det hele, får gleden av å være takknemlig. Vi er faktisk vesener som gjennom fornuften kan erkjenne at verden er skapt. Denne dobbeltheten av virkeligheten er det fantastiske man kan være vitne til. Derfor er det som Schönborn sier "an abdication of human intelligence" hvis man som den evolusjonistiske ideologien gjør, forklarer virkeligheten som kun en sammensetning av tilfeldighet og nødvendighet. Evolusjon som ideologi kan derfor ikke likestilles med evolusjon som en vitenskapelig teori. "Jeg er takknemlig for det enorme arbeidet naturvitenskapen har gjort. De har utvidet vår kunnskap svært meget. De innskrenker ikke skapelsestroen, men styrker meg i troen på Skaperen og på hvor vist, hvor underbart Han har skapt alt" (Schönborn, S. 34). ■

Hvordan kan et menneske, som etter evolusjonistenes mening er et tilfeldig produkt av evolusjonen, i det hele tatt ha et mål?

Per Bjørn Halvorsen

Pater Per Bjørn Halvorsen gjorde solid tjeneste i Den katolske kirke, som prest og pedagog, forfatter og oversetter, og i en rekke verv og oppdrag han påtok seg. Han var en lærd intellektuell, med uslukkelig trang til å studere i dybden – især kirkefedrene og den eldste kirkehistorien. Men samtidig var han et varmt, enkelt og umåtelig snilt menneske, klok, omsorgsfull mot alle som søkte ham – og en livlig samtalepartner, undertiden med anstrøk av en lett innful trønder-humor.

Jeg ble kjent med Per Bjørn allerede da han studerte ved dominikanernes studiekloster Le Saulchoir utenfor Paris. Vi hadde begge gått russiskkurs i Garden, og vi var begge blitt katolikker i voksen alder – det banet vei for hjertelige kontakter, også i Paris, der jeg stundom hadde oppdrag som stortingsmann. En viss avstand var det vel dengang i politisk holdning – dette var jo i de urolige tidene rundt 1968, da selv solide prestestudenter fra bondelandet ble grepet av den radikale akademiske bølgen. Men det slo aldri ut i menneskelig avstand.

Som prest (vigslet av biskop Gran i august 1970) fant han raskt sitt egentlige ståsted – på Skriftens og kirkefedrenes grunn, som også er Kirkens grunnmur.

Det slo sterkt ut i hans prekener. De er blottet for svada og retoriske knep, uten subjektive paradenumre av typen “da jeg leste i avisen i dag...”. De går rett på sak – og saken er alltid troens forståelse av Skriftordet. Enkle og ukunstlede i form, men allikevel dype, innholdsrettede, med stoff til ettertanke. Ofte trekker han inn tanker fra kirkefedrene, de eldste teologer av stort format – en trostolkning som dessverre er relativt ukjent for de fleste kristne i dagens Norge. Han viser at ‘fedrene’ er stadig like aktuelle – fordi deres budskap er tidløst.

Jeg skriver i presens om pater Halvorsens prekener, for de sitter sterkt i minnet hos alle som hørte ham. Men heldigvis er et skjønnsomt utvalg også kommet i to bøker: *Katolske prekener* (1989) og *Kjenn din verdighet* (2005), begge redigert av hans ordensbror Kjell Arild Pollestad.

En annen viktig bok av ham, *Dominikus – En europeers liv på 1200-tallet*, kom i 2002,

utgitt av Institutt for sammenlignende kulturforskning. Den gir en bred fremstilling både av St. Dominikus’ liv og den reformbevegelsen han ledet gjennom grunnleggelsen av Dominikanerordenen. Særlig legger han vekt på ordenens fremvekst i Norden og den eldste dokumentasjon av den. Mer enn ti års arbeid nedla han i dette lærde verket.

På omslaget er pater Halvorsens biografi konsentrert slik:

“PBH, født i Overhalla i Namdalen i 1939, er dominikaner i St. Dominikus kloster i Oslo. Han har studert ved Universitetet i Oslo, Yale University i USA, dominikanernes teologiske høyskole Le Saulchoir, ved Sorbonne og ved L’École Pratique des Hautes Études i Paris. Han har undervist i tidlig kirkehistorie og patristikk i mange år ved Religionshistorisk institutt i Oslo og i St. Dominikus kloster”.

I tillegg til disse korte data bør det nevnes at han hadde æren av især to oversetterbragder: Omfangsrike bidrag til en norsk utgave av tidebønntekster og oversettelsen av den store voksenkatekismen. De er preget av sikker språksans, grundighet og presisjon. Men i slike kirkelige oppdrag forsvinner som regel oversetteren i anonymitet, selv om innsatsen var stor og meget tidkrevende.

Per Bjørn var sine venners trofaste venn, i alvorlige samtaler og i festlig lag. For mange var han en god og medlevende sjelesørger. Han hadde ingen oppblåst verdighet å ta vare på. Men vi visste hva han var verd.

Per Bjørns siste år ble tunge, kreften brøt ned både helse og arbeidsevne. Men han fulgte messen på sin plass i koret, så lenge han maktet, og viste som alltid før omsorg for sine mange venner. Han døde på sykehus mens pasjonsevangeliet ble sunget i hans gamle kirke palmesøndag, 1. april. Hans egen pasjon var omsider slutt, i forjettelsen om påskenattens seier over døden.

Flere av oss sa at det var vel best han fikk slippe nå. Men for ingen av oss var det lett å gi slipp på presten og medmennesket Per Bjørn Halvorsen. ■

Lars Roar Langslet

Sannheten kom som et dikt

Vår salmebok *Lov Herren* strekker seg alfabetisk fra Willy Abildsnes til Arnulf Øverland. Herman Wildenvey er med, men ikke Olaf Bull, Welhaven er med, men ikke Wergeland, Bjørnstjerne Bjørnson er med, men ikke Henrik Ibsen. Noen salmer som er tatt med blir aldri brukt, og for noen av oss er de ikke noe savn. Blant dem som brukes ofte er noen som brukes for ofte; blant dem som aldri blir brukt er det noen som burde brukes. En som blir brukt er jeg særlig glad i fordi den er så velsignet kjettersk: Sydney Carters "Da jeg trengte en neste, var du der, var du der?" I omkvedet legger dikteren disse ord i Jesu munn: "Hva du tror, hva du heter, hvem du er blir det samme...". Her har dikteren virkelig gjort døren høy og porten vid.

Men det er en jeg savner mer av, og det er Arnold Eidslott, den største kristne poet i vår historie og den mest hemmelighetsholdte poet i Norge, forfatter av 24 diktsamlinger fra han debuterte i 1953, ennå ikke hedret med en samlet utgave. For salmer skal være poesi. Gjerne i tradisjonelle former med enderim og faste takter som passer til melodier, selv om den første religiøse diktingen vi kjenner ikke var slik. Davidssalmene ligger tett opp til modernistisk poesi i formen, men de synges – på gregoriansk gjetter jeg – i tidebønnene.

Mitt anliggende her er at ingen annen norsk dikter har formulert sin tro på en mer poetisk måte enn Arnold Eidslott som nettopp er modernist. I *Lov Herren* finnes bare et av ham, "Alt haar du gitt oss, Herre".

I 2003 kom det ut en diktantologi, redigert av Steinar Opstad med tittelen "Men sannheten kom som et dikt". Jeg har hengt meg opp i dette uttrykket, jeg finner det presist dekkende for min egen opplevelse av dikt – de bærer sannheten i seg på en ganske inntrengende måte enn prosa. Som Welhaven skrev:

*Hva ei med ord kan nævnes,
I det rigeste sprog,
Det uudsigelige,
Skal diktet røbe dog.*

Her beholder jeg dikterens egen rettskrivning og lar et gammelt dikt rekkes oss over et spann av tid.

Hos Eidslott finner jeg det uutsigelige presist formulert i frie vers, fulle av edelt alvor og inntrengende ord, knappe setninger, fortryllende og løfterike, som i diktet "Jesu gåte":

*Det tales ikke med lepper
Og det lyttes ikke med ører
I de evige boliger mitt barn*

*Tillit er kjærlighetens språk
Og som barnets tillit er troen
Når den er en tro til forløsning*

*Lukk forstandens trege dør
Før du møter Ham som Nikodemus
For bare Gud kjenner dimensjonene*

Og som i diktet om å vise Gud i tillit:

*Da Han formet dine ben
I din mors liv
Var du ikke i Hans vilje da*

*Da Han ga deg språket
Og dine gjerninger
Var de ikke i Hans vilje da*

*Når timeglasset rinner ut
Og nattklokken slår
Er du ikke i Hans vilje da*

*Da og alltid min sønn vit
At du hører Ham til
Og er i Hans vilje i alt*

Kan disse versene synges? Av hele menigheten? Muligens, eller endog sikkert ikke, men av koret? Kanskje – jeg fantaserer om at en tar det som en spennende oppgave å komponere musikk, helst av samme slag som søstrene synger tidebønnene i. En oppgave for en som fornemmer både ord og toner som hellige også når de er hemmelighetsfulle. ■ *Per Bang*

Ad fontes

Ved foten av Appeninene, fjellene øst for Roma, ligger byen Subiaco. Det er en forvanskning av latin: *sub lago*, under sjøen. Her hadde keiser Nero en sommervilla, og han bygget demninger i elveløpet og laget derved tre innsjøer. Subiaco ligger under den nederste i bunnen av en dal som er vill og vakker, med frodig vegetasjon og bratte sider.

Mitt ærend er spesielt, jeg skal motta en pris fra kirkens eldste store orden, benediktinerne. St. Benedikt som levde her rundt år 500, er kjent som Europas apostel, og den orden han grunnla ble kulturbærer i mange mørke århundre i Europas historie. Igjen er sannhetsbevisene i historien for det moderne historieløse menneske – jeg kan sette meg ned i ruinene av Neros villa på veien opp mot klosteret og studere grunnplanen i huset, og registrerer at det eneste som står ennå er apsen i klosterkirken Benedikt oppførte her rundt 520. Neros villa ble nemlig ett av tolv klostre denne senatorsønnen Benedikt fra Nursia grunnla i dalen.

Før vi ankommer Subiaco, en typisk fjellandsby, passerer vi slagfeltet hvor Konstantin utkjempet det berømte slaget mot sin bror i år 314. Hans drøm natten før om å vinne i det kristne tegn, korset, sies å være grunnen til at han innførte kristendommen som den offisielle religion i Romerriket. Selv ble han ikke døpt før på dødsleiet, men krigslykken ble tillagt korstegnet, "in hoc signo vinces". Det førte til at

kristendommen ble tillatt og til at de etablerte, som romerske senatorer, ble kristne. Katakombelivet var over, men maktens korrupsjon ble en ny fare.

Benedikt kom fra en velstående familie og ble sendt til Rom som ungdom for å studere *trivium* og *quadrivium*, de almene fagene retorikk, grammatikk, matematikk, logikk, filosofi, etc, men fant Rom så dekadent at han søkte eremittlivet i Subiaco, som på den tid var en farlig villmark. Ungdommen dro med sin amme til dalen og fikk en av eremitt-munkene som allerede bodde der som sin læremester. Han ble tildelt en hule i fjellsiden og bodde der i flere år, maten ble heist ned med tau og tilværelsen bød på allehånde fristelser. Denne effektive prøvetiden førte til stor spirituell modenhet, og den unge Benedikt tiltrakk så mange lærlinger – noviser – at hele tolv klostre ble grunnlagt. Da misunnelsen ble så sterk at han ble forsøkt forgiftet av den lokale prest, forlot han dalen og dro til landsbyen Cassino, hvor han grunnla det enorme klosteret Montecassino som i dag er gjenoppbygd etter alliert bombing i 1944 som ødela hele det gigantiske anlegget.

I dag teller ordenen ca. 11 000 munkere verden over, men i middelalderen og helt frem til Napoleons tid var det hundrevis av klostre over hele Europa. Napoleon bekjempet kirken effektivt, på hans tid var det hele 900 benediktinerklostre i Europa. Kunnskapsformidling

Alvorlig talt

gjennom skoler og studieklostre i ordenen sikret kontinuitet i europeisk dannelse og humanisme gjennom turbulente tider.

I dag er Benedikts hule et kloster, finurlig bygget i ville fjellsiden. På 500-tallet og i flere hundre år fremover var Italia invadert av goter, langobarder, sarasener – det var farlige og kaotiske tider. Også klostre måtte beskytte seg, med leiesoldater eller en beliggenhet som ikke tillot beleiring. Klosteret over hulen er uinntagelig; og var utstyrt med vindelbro. Det ligger som et ørnerede i fjellet. Men det større klosteret lenger nede er utsatt, og abbeden måtte bygge en festning på den høyeste fjelltoppen hvor alle kunne flykte opp ved fare. I denne borgen, som i sannhet er dyster og beskyttet, finner vi finurlige skyteskår og metertykke vegger. I tidens løp ble den overtatt av Borgia-familien, og både Cesare og den enda mer beryktede Lucrezia ble født her, barn av pave Alexander VI Borgia og hans elskerinne.

Benedikts tid var en kaotisk tid uten stabile referanserammer og med få utsikter til noe annet. Desto mer interessant er dette i forhold til dagens samfunn. Benedikts behov for indrestyrt liv, altså selv-disiplin, og for å klare seg selv, er både det klassiske munkelivet, men også en form for stoisisme. Hans verdenskjente klosterregel er en oppskrift på dette, nedskrevet rundt 530 etter mye utprøving. Regelen er avkledd enhver garnityr, her er det harde krav til utholdenhet, styrke og mot, men også en stor grad av storsinn. Hvis en munk rømmer, noe som Benedikt anser som normalt og veldig menneskelig, skal han tas tilbake hele tre ganger. Det eneste virkelig strenge i regelen er omtalen av presteskaperet – dersom en prest søker medlemskap, skal han ikke tas inn “med letthet”, men avvises for å se om han virkelig vil underordne seg abbeden. Han skal ikke behandles med noen form for privilegier, får kun lese messen når abbeden forordner det, etc. Munkene var alle legfolk på denne tiden, og hadde en sterkt skepsis til presteskaperet som ofte var hovmodige og utøvet makt.

Benediktinerne ble den ledende orden i

hele Europa i tiden etter Benedikt takket være en av hans medbrødre, pave Gregor den Store. Han var politiker i Roma – byens prefekt – og en meget rik mann med stor makt da han ble benediktiner. Han omgjorde sin romerske villa til kloster og skrev ned sin berømte bok om Benedikts liv, som ble en av de mest innflytelsesrike bøker i Europa. Gregor – ja, det er han med gregorianikken – blir en av svært mange paver som kommer fra ordenen. Det sendtes ut misjonærer – fra Ansgar i nord til Anselm i England.

Benediktinernes bidrag til europeisk sivilisasjon er lærdom – forskning, skoler, biblioteker – formidling av det ypperste i vår akademiske tradisjon. Det karakteristiske er den balanserte, vidsynte analyse og menneskelighet hos denne ordenen, og klosterregelen oppviser dette tydelig. Det er aldri noe ekstremt, spesielt, outrert; men alltid en klok og avveid vurdering. *Omnia in bonum*, sa alltid min gamle benediktinervevenn, “alt kan bidra til det gode” – f.eks. lidelse, feiltrinn, og andre måter å lære livet å kjenne på. Dette er uten tvil frukten av den lange menneskelig erfaring hvor dannelse er kjernen. Derfor kan vi glede oss over at ordenen nå er tilbake i Norden etter reformasjonen. Ved Tomelilla i Skåne finnes et kloster for benediktinerrinner, Mariavall, hvor søstrene; som alle var lutheranere, ønsket å leve etter Benedikts regel. De konverterte kollektivt til katolisismen for noen år siden. Videre arbeider en håndfull mannlige benediktinere med å etablere et mannskloster, og dette arbeidet går nå raskt fremover. Den svenske greven Erik Sparre, som også er ærespresident for Malteserordenen i Norden, har gitt land til begge klostre.

Det viktigste for vår tid synes å være denne skatten som ordenen har bevart gjennom 1500 år – dannelse og utdanning. Benediktinerne har den dag i dag de beste gymnasia i verden, vil jeg påstå, basert på klassisk curriculum. *Artes liberales* trengs i en tid hvor det dypeste målet med å utdanne, nemlig å forme mennesket, synes ukjent. ■

Janne Haaland Matlary

Som en reaksjon på debatten mellom P. Arne Marco Kirsebom SS.CC. og Jostein Børtnes i St. Olav om homofilt samliv i nr. 1, 2, 3 – 2007, vil Bjarne Falkanger dele følgende tanker med leserne av tidsskriftet St. Olav:

Under et lengre opphold i USA i 1995 deltok jeg i en retrett som del av et kurs. Retrettlederen ga meg i oppgave å skrive min egen Magnificat. Det gjorde jeg og oversatte den til norsk etter hjemkomsten, og nå ønsker jeg å dele den med St. Olavs lesere.

Min egen magnificat

Min sjel lovpriser Herren,
min ånd fryder seg i Gud, min frelser,
for han har sett til sin ringe tjener.
Fra nå av ser jeg meg selv som velsignet.
Han, den mektige, har gjort store ting mot meg,
hellig er hans navn.

Han viser miskunn mot dem som frykter ham,
også meg,
som fryktet ham på mange vis.
De som hungrer etter rettferd,
har han overøst med sin godhet.
De selvgode sender han tomhendt bort.
Sin kjærlighet og godhet har han vist
og gjort ugyldig de mektiges dom,
for han har opphøyd de små,
de foraktede og satt dem fri.

Han har sagt meg:
"Din natur er ikke iboende ond, –
slik den offisielle lære lyder.
Nei, i mitt bilde skapte jeg deg.
Jeg formet deg slik du er
for mitt rikes skyld".

Han har tatt seg av sin lille tjener,
meg og alle dem som er sett ned på.
Herren har ikke glemt sin miskunn, den han
lovet,
til å sette fri sitt folk, oss alle.
Han holder oss i sin hånd og
lar oss elske ham, slik vi er.
Min sjel lovpriser Herren,
min ånd fryder seg i Gud, min Frelser.

Bjarne Falkanger OFM

FRA ST. OLAV, NR 18 – 1910

Lead, kindly Light

AF KARDINAL HENRY NEWMAN
(OVERSAT AF ARTHUR BUGGE)

O lys i verdens mulm, mig naadig vær,
vis Du mig vei!
I mørke nat langt fra mit hjem jeg er,
vis Du mig vei!
Styr Du min fot! Om udsyn fjernt og vidt
jeg beder ei; kun led mig skridt for skridt!

En tid jeg aldrig bad til Dig: Vis Du
i mørket vei!
Min sti den var mit eget valg; men nu:
Vis Du mig vei!
Saa verdensglad, om end med lønlig gru
jeg vandred stolt; – kom ei de aar ihu.

Din frelsesmagt, som hidtil bar, den vil
mig føre frem
henover myr og strøm og fjeld, indtil
jeg rækker hjem,
og nat er endt, og straks i morg'nens skjær
de kjære engles smil saa glad jeg ser.

Aktualitet

Aktualitet er et viktig ord. Det uttrykker at noe i samtiden er av spesiell betydning i motsetning til noe annet. Aktuelle er i dag f.eks. spørsmålene om atomkraft, energibruk og miljø. Allerede her møter man en stor fare: Det er ikke bare nyhetsbildet som er kriteriet for hva som er aktuelt. Enhver interesseorganisasjon vil si at nettopp deres sak er aktuell. Spørsmålet om hva som er aktuelt er med andre ord omstridt. Og godt er det!

Før vi går videre i vår søken etter en nærmere bestemmelse av begrepet "aktualitet", må vi stanse litt ved en viktig forutsetning for å i det hele tatt kunne snakke om aktualitet. Den som bruker ordet i positiv forstand, går ut fra at mennesket er et historisk og tidsbundet vesen. Hvis det ikke hadde vært slik, kunne man ikke tale om aktualitet. For aktualitet er nettopp avhengig av tidsdimensjonen, samtidig som det forutsetter at mennesket ikke kan erkjenne alt på en gang. Hadde vi nemlig alltid visst hvordan alt forholdt seg, hadde det ikke vært nødvendig med søken etter aktualitet.

At mennesket er et tidsbundet og historisk vesen, forteller oss noe om hvordan vi erkjenner virkeligheten. Fordi vi ikke kan erkjenne alt på en gang, søker vi etter det aktuelle for nettopp vår tid. Og det vi trekker frem som det aktuelle, gjør at vi nødvendigvis glemmer andre aspekter. Det er en helt naturlig prosess. Glemsel hører derfor med til aktualitetsbegrepet. Denne kjensgjerning har en meget stor konsekvens, nemlig at det lønner seg å leve i dialog med andre tider, mennesker og kulturer for å nettopp å se hva de mener er det aktuelle, og hva de i fortiden mente at var det aktuelle i deres tid. Ved f.eks. å se hva som var aktuelt i generasjonen før oss, kan vi lettere forstå vår egen samtid og på en bedre og mindre tilfeldig måte finne ut hva som

er aktuelt for oss i dag. Dialog er derfor et viktig element i vår søken etter det aktuelle for vår tid.

Denne dialogen, spesielt med historien, kan bekrefte det vi synes er aktuelt, men den kan også føre til den ubehagelige utfordringen det er å stille spørsmål ved vår samtid. Med andre ord kan fortiden hjelpe oss til å korrigere, og dermed bringe oss inn på en bedre vei. Det vi glemmer, kan bli erindret igjen. Det forutsetter selvfølgelig at vi er villige til å lytte til hva våre forfedre sier oss, og at vi er beredt til å ta utfordringen. En slik åpen holdning til historien er slett ingen selvfølge i dag. Det kreves nemlig to ting av oss, nemlig å leve våkent i samtiden og lyttende til historien. Å fastholde begge aspektene er kunsten vi må mestre, skal vi se det sanne aktuelle. Når vi søker etter det aktuelle, søker vi egentlig etter sannheten. Vi vil vite hva som er sannheten bak det hele. Det er vel kun når sannheten om vår tid står klart for våre øyne at vi kan vite hva som er utfordringen, *det aktuelle*, for veien videre?

Vår oppgave er å søke sannheten i det som opptar oss i dag, for å finne det aktuelle i vår egen samtid. Vår bekymring må være at vi ikke har "sannhetens helhet", som Josef Pieper sier, for våre øyne og i våre sinn. Halvsannheter er like farlig som løgn! Men like viktig som å søke "sannhetens helhet" er det å kunne si *hvorfor* sannheten er aktuell. Et nærliggende eksempel: Kristne bekjenner at Jesus Kristus er sannheten. Derfor er troen på ham "aktuell". At den ikke-kristne skal erkjenne det, er vår bønn og vårt håp. Utfordringen vi kristne står overfor, er å kunne si hvorfor vi bekjenner at Jesus Kristus er sannheten. Hvorfor er det "aktuelt" å tro på Ham? ■

Porto betalt
ved innlevering P.P.
Norge / Norge

Katolsk tidsskrift for religion og kultur

"Kristus gjorde heller ikke det som behaget ham selv, nei, ham gjelder det som Skriften sier: *"Hånsordene fra dine spottere regnet ned over meg"*. Rom 15, 3

ST. OLAV KATOLSKE BOKHANDEL

Akersveien 14 0177 Oslo
TLF: 23 21 95 55 FAKS: 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
Nettbokhandel: www.stolavbok.no

Vi har gavene og kortene til alle vårens kirkelige begivenheter!
** Bøker * Musikk * Lys * Kort og krusifikser * Medaljonger * Ikoner*

Merk våre nye åpningstider:

Hverd. 10.00 – 17.00. Lørd. 10.00 – 14.00. 1. sønd. i mnd.: 12.00 – 15.00